

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1891.

Andra Kammaren

N:o 42

Lördagen den 2 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de i kammarens sammanträden den 24 och 25 nästlidne april förda protokoll.

§2.

Föredrogos och bordlades för andra gången:
lagutskottets utlåtanden n:o 37, 38, 39 och 40; samt
Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 19.

§ 3.

Till afgörande förelåg sammansatta stats- och bankoutskotets utlåtande n:o 3, i anledning af väckta motioner om anstånd med uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken.

I en till bankoutskottet hänvisad, inom Första Kammaren väckt motion (n:o 23) hade friherre af Ugglas hemställt, att Riksdagen måtte besluta:

»att, sedan slutligt förslag till ifrågavarande byggnader å Helgeandsholmen till fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret ingifvits af de för frågans utredning utsedda personer, fullmäktige böra söka att från kongl. akademien för de fria konsterna här i Stockholm införskaffa yttrande rörande de för riksdags- och bankhusen uppgjorda ritningar, särskildt med afseende å lämpligheten af den för dessa byggnader afsedda plats;

att fullmäktige derjemte böra taga i förnyadt öfvervägande och söka utreda, huru vida icke för det tillämnade nya bankhuset annan lämplig byggnadstomt än å Helgeandsholmen må kunna beredas, och att, derest förslag å sådan tomt erhålles, låta uppgöra ritningar med kostnadsberäkningar till bankhus å sagda tomt samt till ensamt riksdagshus å Helgeandsholmen;

Angående anstånd med uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och Riksbanken.

Angående an- att, sedan ärendet blifvit sålunda utredt, detsamma skall för
 stånd med Riksdagen å nyo anmälas; samt
 uppförande å att med alla åtgärder för fullgörande af det fullmäktige
 Helgeandshol- utaf 1888 års Riksdag lemnade uppdrag i afseende å riksdags-
 men af nya byggnader för och riksbanksbyggnader å Helgeandsholmen, i hvad samma upp-
 Riksdagen och drag innefattar dessa nybyggnaders utförande, skall anstå i af-
 Riksbanken. vaktan på det beslut Riksdagen kan komma att fatta, sedan
 (Forts.) ärendet i ofvannämnda ordning anmäls för Riksdagen.

Härjemte hade herr *Walldén*, med hvilken herrar *von Friesen* och *Hedin* instämt, i en inom Andra Kammaren väckt, till statsutskottet öfverlemnad motion (n:o 116) hemstält, att Riksdagen måtte besluta:

dels att uppdraga åt bankofullmäktige och fullmäktige i riksgäldskontoret att låta utreda, huru vida icke annan byggnadstomt än å Helgeandsholmen kan beredas vare sig för det nya riksbankshuset eller det nya riksdagshuset; att, sedan förslag till sådan tomt erhållits, låta uppgöra nya ritningar med kostnadsberäkningar till byggnaden å sagda tomt och till den andra byggnaden å Helgeandsholmen; att derefter från kongl. akademien för de fria konsterna införskaffa yttrande öfver ritningarna och kostnadsberäkningarna ej mindre till de sammanbyggda riksdags- och riksbankshusen, sådana dessa ritningar och beräkningar komma att till fullmäktige ingifvas af de för frågans utredning af dem utsedda personer, än ock till den ena byggnaden å den nya tomtplatsen och till den andra å Helgeandsholmen: samt att, sedan ärendet blifvit sålunda ytterligare utredt, anmäla detsamma hos Riksdagen;

dels att med alla åtgärder för fullgörande af det bankofullmäktige och fullmäktige i riksgäldskontoret af 1888 års Riksdag lemnade uppdrag i afseende å riksdags- och riksbanksbyggnader å Helgeandsholmen, i hvad samma uppdrag innefattar ritningarnas gillande och byggnadsföretagets utförande, skall anstå i afvaktan på det beslut, Riksdagen kan komma att fatta, sedan ärendet i ofvannämnda ordning anmäls hos Riksdagen.

Dessa båda motioner hade blifvit behandlade af samman-satta stats- och bankoutskottet, som jemväl fått emottaga åtskilliga i anledning af motionerna inom Riksdagen afgifna yttranden.

I föreliggande utlåtande hemstälde nu utskottet, att herrar friherre af Ugglas' och Waldénsofvanberörda motioner icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Walldén: Då jag väckte min motion i det ämne, som nu föreligger till behandling, kunde jag mycke väl förutse, att den skulle röna motstånd och kanske till och med på några håll väcka ovilja. Ty det är alldeles gifvet att de som tro, att

en stor och länge ventilerad fråga omsider blifvit lyckligt löst, icke gerna se, att den åter bringas under debatt. Men jag får upprigtigt säga, att hvad jag icke väntat var, att denna min motion skulle vid dess preliminära behandling inom utskottet missförstås så som, att döma af utskottets betänkande, synes hafva varit fallet. Ty jag har alldeles icke haft för afsigt att nu framkalla något beslut af Riksdagen, att den ena eller andra af dessa byggnader skulle förläggas på den ena eller andra platsen, utan jag har uttryckligen gjort denna sak beroende på en *undersökning*, som naturligtvis måste försiggå, innan en modifikation kan ske i 1888 års beslut. Jag har därför tagit mig friheten föreslå i min motion, att Riksdagen skulle uppdraga åt fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret att söka utreda och undersöka, om icke någondera byggnaden, särskildt riksbanken, kunde förläggas på annan plats, och sedermera för Riksdagen anmäla resultatet af en sådan undersökning. Först derefter kunde det blifva fråga om, huruvida någon ändring i 1888 års beslut borde ske eller icke.

Men huru har nu utskottet tagit saken? Jo, utskottet säger, att som motionären icke framlagt någon fullständig plan till frågans lösning på annat eller bättre sätt än som redan beslutats, samt det redan utan all undersökning vore klart, att riksbankshusets förläggande till annan plats skulle leda till betydligt ökade kostnader, har utskottet ansett sig böra afstyrka Riksdagen från att göra någon ändring i eller upphäfva sitt föregående beslut i frågan, och vid sådant förhållande har utskottet afstyrkt alla åtgärder i anledning af motionen.

Jag vågar hemställa, om detta svar står i rätt förhållande till frågan, och det vill nästan förefalla mig som här ännu en gång gjort sig gällande den obenägenhet eller likgiltighet för en fullständig, öppet framlagd utredning af alla på saken inverkande förhållanden, som ett par gånger förut vid denna frågas behandling framträdte. Likasom man år 1888 utan tillräcklig utredning beslöt att bygga två hus på holmen och anslag kostnaden därför till 6,400,000 kronor, en siffra, som fastställdes såsom ett maximum som ej finge öfverskridas, likaså hafva byggnadskommittéerna nu, oaktadt de gjort en stor mängd förändringar i den ursprungliga planen, och oaktadt de erkänna att icke något kostnadsförslag finnes uppgjort, dock trott sig kunna försäkra, att den omnämnda summan icke skulle komma att väsentligen öfverskridas. Och utskottet har å sin sida utan någon utredning alls sagt, att en flyttning af det ena eller andra huset skulle komma att medföra ökade kostnader, som för närvarande vore oberäkneliga. Ja, naturligtvis äro de oberäkneliga eftersom någon undersökning ännu icke egt rum. Men om en sådan beslötes af Riksdagen, skulle det väl derefter icke blifva svårare att beräkna kostnaden för uppförande af ett riksbankshus på den ena eller

Angående anstund med uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och Riksbanken.

(Forts.)

Angående andra platsen än det är att beräkna kostnaden för hvilket större ständ med byggnadsföretag som helst.

Men, säger man: det är motionärernas fel, att icke någon utredning kan ske eller tillstyrkas, ty motionärerna hafva icke framlagt något förslag till frågans lösning på annat sätt än enligt 1888 års beslut. Det finnes sålunda icke något att utreda och undersöka, menar utskottet. Detta må nu vara rätt från den

(Forts.)

ståndpunkt, hvarpå utskottet stält sig, men från den ståndpunkt, hvarifrån vi motionärer utgått, hafva vi handlat fullkomligt korrekt. Ty vi hafva icke väckt våra motioner för att besvara Riksdagen med att låta utreda och undersöka något huggskott af oss eller någon af oss närd älsklingsplan, utan därför att vi, och icke blott vi utan äfven ett stort antal af landets mest sakkunnige män på detta område, äro öfvertygade om, att båda husens förläggande på Helgeandsholmen är ett estetiskt och ekonomiskt missgrepp, hvilket vi önskat att medan tid ännu var söka få, om sådant befunnnes möjligt, undanröjdt. Vi hafva sålunda i vår framställning haft att inskränka oss till att begära en undersökning af denna möjlighet.

Till en sådan undersökning hör nu i främsta rummet att finna en annan, lämplig byggnadsplats för t. ex. riksbanken. Det skulle här vid lag icke hafva varit tillräckligt att påvisa den ena eller andra platsen eller ett antal sådana, ty det är derjemte alldeles nödvändigt att veta, att den eller den platsen är fullt lämplig för sitt ändamål, vidare att den kan fås och till sist äfven för hvilket pris den kan fås. Jag föreställer mig nemligen, att staten icke i hufvudstadens centrum eger någon plats, som är fullt passande för ändamålet, och att således dylik plats måste genom köp eller byte från enskild tomtägare förvärfvas. Men huru skall någon visshet vinnas om att han är sinnad att till skaligt pris aflåta sin tomt, så vida icke en underhandling härom inledes med honom, en underhandling som kanske, för att binda den eventuelle säljaren vid sitt anbud, måste utmynna i ett villkorligt köpeaftal? Jag hemställer, om enskilda motionärer kunna ega befogenhet till dylika mått och steg.

Emellertid, om nu utskottet ansåg det vara nödvändigt att, innan någon vidare utredning tillstyrktes, först hafva någon lämplig plats på förslag, hvad hade väl hindrat utskottet att vända sig till bankofullmäktige och anmoda dem föreslå en sådan? Jag vet icke om något sådant varit ifrågasatt inom utskottet, men jag anser att ett sådant tillvägagående bort ligga nära till hands. Jag vet mycket väl, att man vid ett par föregående tillfällen sökt äfven efter andra platser för Riksbanken än Helgeandsholmen, men att man icke funnit någon. Kanske har man icke sökt på rätta sättet, eller må hända har man låtit missleda sig af någon missvisande magnetnål, som ständigt pekat mot — Helgeandsholmen.

Jag vågar emellertid bestämt påstå, att ännu icke alla möjligheter för att finna en lämplig byggnadsplats för ett riksbankshus blifvit uttömda. Jag vill i detta afseende erinra om, att 1884 års s. k. stora byggnadskomité, af hvilken jag hade äran att vara ledamot, på ett enligt mitt förmenande ganska öfvertygande sätt ådagalagt, att en mycket god och fullt tillfredsställande byggnadsplats för ett riksbankshus kunde erhållas å de begge tomter, der bankhusen nu stå, jemte den emellan dem löpande gatan, om de begge tomterna sammanslogos och breda gator anordnades på sidorna derom. Det har till och med utarbetats planer för detta ändamål, och den enda invändning, som kunnat göras mot utförande af detta förslag, är att det skulle under byggnadstiden bereda riksbanken svårigheter, hvilka likväl enligt min åsigt med god vilja skulle kunna öfvervinnas.

*Angående an-
stånd med
uppförande å
Helgeands-
holmen af nya
byggnader för
Riksdagen och
Riksbanken.*
(Forts.)

Jag vill vidare erinra om, att under de öfverläggningar, som i Riksdagen egt rum rörande denna sak, har det upprepade gånger framhållits och icke blifvit motsagdt, att en bankbyggnad, huru väl den än må vara inrättad och huru värdigt, mot dess ändamål svarande dess yttre än må vara, dock alls icke är af den karakter, att den behöfver hafva ett dominerande eller hvad man kallar monumentalt läge, utan den kan mycket väl ligga på hvilken som helst för allmänna rörelsen väl belägen privat tomt. Jag är också alldeles öfvertygad om att lämpliga tomter, för ett riksbankshus finnas på flera ställen i staden inom broarne, t. ex. vid Skeppsbron, Kornhamn, i närheten af börsern, eller i början af Norrmalm, t. ex. vid Gustaf Adolfs torg, och, om man vill hafva en alldeles förträfflig byggnadsgrund, å tomt belägen i sjelfva det verkliga centrum af staden med hänsyn till dess nuvarande utsträckning, vid Brunkebergs torg. Jag skall emellertid icke längre uppehålla mig härvid, då det icke kan tillkomma mig att lemna några fingervisningar i detta hänseende.

Deremot torde det älligga mig — sa mycket mer som utskottet fordrar det — att söka ådagalägga fördelen af riksbankshusets flyttning från Helgeandsholmen. Jag skall då be att först få säga några ord om den estetiska sidan af saken. Jag tror nemligen icke, att denna kan anses vara af allt för underordnad beskaffenhet, då det just är fråga om att på den kanske vackraste platsen inom Sveriges hufvudstad i närheten af ett utaf Europas märkligaste byggnadsverk föra upp en byggnad för århundraden, afsedd att inrymma landets representation. Huru ställer det sig då med den stora byggnadsplanen i detta afseende? Jo så, att på denna lilla holme skola uppföras två stora hus, det ena något större än det andra, båda ytterst viktiga och af behovet påkallade. Mellan dem finnes emellertid icke något verkligt inre samband, endast det yttre, tillfälliga, att behovet af dem båda samtidigt gjort sig gällande, och att intresset för det ena måhända fått tjena såsom häfstång för att få det andra till stånd. Nu är

Angående an- det ju, såsom en första regel för all sund byggnadskonst, allmänt
 ständ med erkändt, att en byggnads arkitektur skall lämpa sig efter det ända-
 uppförande å mål, hvartill den är afsedd, men mot denna regel synes man
 Helgeands- måla, hvartill den är afsedd, men mot denna regel synes man
 holmen af nya hafva svårt syndat vid uppgörande af projektet för bebyggande
 byggnader för af Helgeandsholmen. Der hafva nemligen två byggnader blifvit
 Riksdagen och sammanförda, ja sammanbyggda med hvarandra, af alldeles olik-
 Riksbanken. artad beskaffenhet och som hafva så olika ändamål som ett par-
 (Forts.) lamentshus och ett riksbankshus. Det är under sådana för-
 hållanden gifvet, att det mindre huset kommer att te sig såsom
 ett bihang eller ett påhäng till det större, och man har därför
 också nödgats gifva åt riksbankshuset en halfcirkelform, som alls
 icke är lämplig för dess ändamål.

Att redan tanken på att sammanföra dessa begge byggnader varit felaktig, det erkännes och vitsordas af ett stort antal af våra mest framstående arkitekter och konstnärer. Jag har här ett uttalande i denna riktning, hvori instämt sådana män som exempelvis förste intendenten Gellerstedt, professorerna Grundström och Claëson, arkitekten Möller, professorerna grefve von Rosen, Malmström, Kronberg och Börjesson med flere, med ett ord nästan alla våra främsta konstnärer. Dessa uttala sig sammanstående emot att bygga två så till ändamålet olikartade byggnader på holmen. Att emellertid den origtiga tanken blifvit så pass bra utförd, som onekligen är fallet, därför har man att tacka icke blott öfverintendenten Zettervalls stora talang och fyndighet, utan äfven hans erkännansvärda beredvillighet att upprepade gånger omarbete sitt förslag hufvudsakligen efter de råd och anvisningar, som lemnats af danske statsrådet Meldahl. Men att oakadt alla dessa omarbetningar resultatet icke blifvit tillfredsställande, det beror tvifvels utan derpå, att det icke *kuunat* blifva tillfredsställande, emedan sjelfva principen eller utgångspunkten varit origtig, och emedan de lokala förhållandena erbjuda allt för stora svårigheter. Detta tror jag, att *alla* arkitekter skola erkänna.

Vidare bör man fästa sig vid en omständighet, som enligt min åsigt är af stor betydelse ur estetisk synpunkt, och det är att, för att få plats för de begge byggnaderna inom den s. k. skönhetslinien, har det varit nödigt att vinna en stor del af tomten för riksbankshuset från strömmen. Detta må nu kallas för att fylla ut eller lägga grund i strömmen — jag förstår icke rätt skillnaden deremellan, ehuru i byggnadskomiterades utlåtande gjorts några dunkla uttalanden derom — men säkert är i alla fall, att grunden till denna byggnad skall till stor del tagas från hvad som nu är rinnande vatten. Enligt de uppgifter, som jag erhållit och som jag har all anledning att tro vara fullt rigtiga, komma dessa utfyllningar af strömmen att sträcka sig till ungefär en tredjedel af nuvarande afståndet mellan Helgeandsholmen och Vasabron.

Således skall en icke obetydlig del af denna vattenbassin försvinna, och dess ställe intagas af ett hus. Jag hemställer, huruvida det ur den goda smakens synpunkt är försvarligt, att man på det sättet inkräktar på en vattenbassin, som utan tvifvel utgör en af hufvudstadens förnämsta prydnader.

Angående anständer med uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och Riksbanken.

(Forts.)

Här fans för några år sedan en stor konstnär och ett mångsidigt snille, den nuvarande öfverintendentens företrädare, professor Scholander. Han kunde, äfven han, bygga hus, mycket vackra hus, och hade nog lika hög tanke om byggnadskonsten som trots någon annan. Men han har i ett officiellt utlåtande just angående Helgeandsholmen, som finnes intaget i en reservation till 1884 års komitébetänkande, på ett värtaligt sätt framhållit, hurusom fria vattenspeglar och trädpartier höra till en stads allra förnämsta prydnader. Han tänkte då endast på, att Helgeandsholmen icke borde bebyggas med några stora hus. Men jag undrar, hvad han skulle hafva sagt, om han hört, att det blifvit fråga om att bebygga icke blott Helgeandsholmen, utan äfven en icke ringa del af strömmen. För min del tror jag visserligen, att det någon gång för praktiska ändamål, som icke kunna på annat sätt tillgodoses, är nödvändigt att göra sådant våld på naturen. Men hvarför man skulle göra det i oträngdt mål, och endast emedan man icke vill gifva sig tid att undersöka, huru saken kan på annat sätt ställas, det är något som jag icke kan förstå.

I afseende på de praktiska olägenheter, som uppkomma derigenom att de båda husen förläggas på Helgeandsholmen, och det derigenom kommer att uppstå trängsel derstädes, skall jag endast göra ett par anmärkningar. Denna förlängning af Drottninggatan, som skulle blifva en allmän trafikled, drages genom tvenne tunnelöppningar, 102 fot långa och 34 fot breda. Genom dessa tunnelöppningar kommer trafikleden fram till en stor gård, 52 fot bred och omgifven på ena sidan af det 40 fot höga riksbankshuset, på den andra af det 75 fot höga riksdagshuset samt på de båda öfriga af de till 98 fot uppspringande tunnelpartierna. Mig synes detta icke vara en lämplig anordning för bildande af en entré till bankhuset. Vidare skall öfver dessa tunnelar förläggas lokalerna för tvenne af Riksdagens viktigaste utskott, statsutskottet och bevillningsutskottet. Nu har man visserligen sagt, att man skulle belägga körbanan i porthvalfven med trä, hvarigenom bullret skulle mildras; men hvar och en vet, huru det dånar i porthvalf, i synnerhet om de äro af stora dimensioner, och det är klart, att man icke kan äfven med träbeläggning undvika, att rassel af vagnar, hästramp och högljudda rop skola komma att störande inverka på öfverläggningarna i nämnda utskott, ett förhållande, som synes mig i högsta grad olämpligt.

Vidare lemna, på grund af det allt för trånga utrymmet, beläsningsförhållandena i det nya riksdagshuset i flera, afseenden

Angående an- åtskilligt öfrigt att önska. Till stöd för detta påstående ber jag
 ständ med att få återropa hvad etatsrådet Mehldal yttrat i frågan, och hvad
 uppförande å som äfven från andra sakkunniga håll påståtts och icke blifvit
 Helgeandshol- vederlagdt, därför att det icke *kan* vederläggas. En hel mängd
 byggnader för lokaler erhålla sin belysning från ljusgårdar. Det finnes åtta
 Riksdagen och sådana, af hvilka, enligt hufvudplanen, den största har 30 fots
 Riksbanken. bredd, medan deremot de öfriga äro mycket mindre, och 4 endast
 (Forts.) hafva 13—16 fots bred med 75 fot höga murar. Att en sådan
 tillställning kan få namn af ljusgård, synes mig ganska märk-
 värdigt och torde icke kunna förklaras på annat sätt än i öfver-
 ensstämmelse med den gamla härledningen »*lucus a non lucendo*».
 Vidare finnas der kommunikationstrappor, som nästan sakna all
 belysning annat än genom sjelfva spindlarne. Den stora hallen,
 som är riksdagsmännens hvardagsentré och leder till klubbrum-
 men o. s. v., skall hafva sin belysning uppifrån, men då den
 icke ligger i öfversta våningen, utan under vestibulen, har man
 för att belysa hallen måst vidtaga den åtgärden att göra större
 delen af vestibulens golf af glas, en anordning, som måtte före-
 falla mycket märkvärdig och allt annat än behaglig, i synnerhet
 när hallen nedanför om aftnarne är upplyst.

På strömförhållandena och grundläggningen skall jag icke
 inlåta mig. Den saken är i dess nuvarande skick så svår att
 komma under fund med, att det är bäst att tills vidare lemna den
 å sido. Jag skall emellertid be att få hänvisa till det vid herr
 Fränckels reservation fogade uttalandet af föreningen för byggnads-
 konst, der åtskilliga anmärkningar i detta afseende äro gjorda.
 Jag är äfven i tillfälle att upplysa om, att det uttalandet icke är
 anonymt eller härrör från personer, som icke äro sakkunniga i
 denna fråga. Jag har fått en förteckning på alla, som deltog i
 detta sammanträde, och bland dem voro på ingenjöressidan så
 kompetente män som, exempelvis, öfversten vid väg- och vatten-
 byggnadscorpsen Lindgren, f. d. kaptenen vid nämnda corps, lektorn
 vid tekniska högskolan Sutthoff, ingenjören vid Stockholms vat-
 tenbyggnadsarbeten, kaptenen Lilienberg och många andra, som
 jag nu icke erinrar mig, men som måste anses ega insigt och
 erfarenhet i bedömandet af dylika frågor. De framstälde starka
 tvifvel, huruvida grundläggningen skulle för skälig kostnad kunna
 åstadkommas — att den *kan* åstadkommas, derom finnes intet
 tvifvel, ty ingenjörskonsten har nu kommit så långt, att hvad
 som helst kan göras, men pengar kostar det. För öfrigt får jag
 säga, att, så länge icke väg- och vattenbyggnadsstyrelsen utlåtit
 sig i fråga om strömförhållandena och grundläggningen, denna
 fråga är fullkomligt oklar. Jag har hört uppgifvas, att öfverste
 Richert varit konsulterad af det sammansatta utskottet, men jag
 kan icke af utskottets utlåtande se, huruvida han besvarat de till
 honom ställda frågorna på ett bestämdt sätt, eller huruvida han
 öfver hufvud gjort något uttalande alls. Så länge detta icke skett,

är en utredning af frågan jemväl ur denna synpunkt så behöflig, att jag icke kan förstå huru man kan motsätta sig den.

I sammanhang med denna fråga om strömmen och vattenförhållandena skall jag be att få framhålla en sida af saken, som, så vidt jag vet, hittills icke varit berörd under frågans behandling, och det är den rättsliga. Norrström är, som bekant, afloppet för hela den stora Mälardalens vattenmassa, och på samma gång äro nivåförhållandena i Norrström af största betydelse för många stora, både offentliga och privata, fullt legitima intressen i hufvudstaden. En hel mängd sjökommunikationer äro beroende af Mälarens vattenstånd. Vid sådant förhållande är det kanske ändå anledning att begagna sig af den utväg, som lagen numera anvisar för att freda sig mot efterräkningar och anspråk i framtiden, i synnerhet som jag skulle tro att vid dylika frågor ingen preskription är medgifven. Jag vet, att en sådan procedur, som lagen föreskrifver, skall taga lång tid, men jag tror dock, att en sådan borde vidtagas för att få visshet om att man icke sedan får några efterräkningar att göra upp.

En alldeles särskild anledning att fästa uppmärksamheten härpå finner jag deri, att det alldeles icke är så säkert, som kanske de flesta tro, att staten har dispositionsrätt till vattnet i Norrström. Jag har här tre bevittnade afskrifter af tvenne kongl. bref af 1662 och 1668 och en kongl. resolution från 1670-talet, hvaraf synes framgå, att vattnet i Norrström blifvit för evärdeliga tider donerad till Stockholms stad. I 1662 års bref heter det: »Altderföre hafwe Wij denne underdånigste ansökingh medh nådher ansedt och tagit i betänckiande sampt funnit godt till effterlåta mehrbemelte Stadh äfwantalde disposition öfwer så wähl lanan som qwarnen så och *hele den strömen*, giöre det och här medh och i detta öpne breefs krafft, *unne, skänke och effterlåte Staden icke allenast frij disposition öfwer melur bemelte Ströhm* sampt deruthi warande qwarn och lana utan ock — — — och detta alt till een ewerdelig possession». Dock skulle en årlig rekognition betalas. Genom 1668 års bref konfirmerades 1662 års donation, och genom den nämnda kongl. resolutionen efterskänktes rekognitionen. Det finns alltså starka skäl att antaga, att det är Stockholms stad, som har disposition till vattnet i Norrström. Jag vill icke bestämdt påstå, att så är, men jag säger, att starka skäl finnas för det antagandet, och under sådana förhållanden är det gifvet, att de kommunala myndigheterna skola, sin lagliga pligt likmätigt, så långt de kunna bevaka stadens rätt och bästa. För öfrigt fordrar väl statens egen värdighet, att för den händelse tvifvel kunna uppstå, huruvida staten har dispositionsrätt till vattnet i Norrström, den icke börjar på med stora byggnadsföretag der, innan det är utredt, huru det förhåller sig med dispositionsrätten.

Angående an-
stånd med
uppförande å
Helgeandshol-
men af nya
byggnader för
Riksdagen och
Riksbanken.

(Forts.)

Angående an-
stånd med
uppförande å
Helgeandshol-
men af nya
byggnader för
Riksdagen och
Riksbanken.

(Forts.)

Hvad slutligen kostnadsfrågan beträffar, är den, synes det mig, icke alls utredd och har ej blifvit klarare genom det utlåtande, som kommit från byggnadskomitén och bankofullmäktige. Sammansatta stats- och bankoutskottet hade framställt två frågor, och på dem har byggnadskomitén svarat, för det första, att genom förändring i utfyllningsplanen en besparing i grundläggningskostnanden skulle kunna vinnas med 300,000 kronor, samt att det af Riksdagen bestämda beloppet icke skulle komma att öfverskridas, och för det andra, att förläggningen af riksbankshuset till annat ställe skulle kräfvat stora kostnader. Ingendera af dessa påståenden åtföljes af något egentligt bevis. Bankofullmäktige framhålla sjelfva, att icke några kostnadsförslag äro uppgjorda, och således kan icke ur dem rättigheten af dessa påståenden framgå. Jag ber tillika få fästa uppmärksamheten på, att den ärade ordföranden i riksgäldskontoret i en särskildt afgifven reservation funnit sig böra reservera sig mot uppgiften, att en besparing af 300,000 kronor skulle kunna göras i grundläggningskostnaden, något hvari han helt säkert handlat mycket klokt och välbetänkt. Märkvärdigt förefaller ock, att den nu ifrågasatta planen skulle kunna utföras till det kostnadsbelopp, som 1888 års Riksdag satte såsom maximum. Ty hvarifrån har siffran 6,400,000 kommit? Jo, det är 1884 års komités siffra så godt som afskrifven, och den uppkom under den förutsättningen, att hela ifrågavarande byggnadskomplex skulle upptaga en areal att 72,000 qvadratfot, hvaraf 57,000 qvadratfot skulle komma på riksdagshuset och 15,000 qvadratfot på riksbankshuset. Men den nu ifrågasatta byggnadskomplexen är afsedd att upptaga en areal af 97,800 qvadratfot, hvaraf 67,000 qvadratfot belöpa sig på riksdagshuset och 30,800 qvadratfot på riksbankshuset. Nu är det ju alldeles klart, att, sedan arealen så betydligt ökats, kubikmassan också kommer att betydligt ökas, och det är efter kubikmassan, som man brukar räkna ut byggnadskostnaden. Det synes mig därför märkvärdigt, om man skulle kunna utföra denna byggnad för samma kostnad, som beräknats för en så väsentligt mindre byggnad än den nu ifrågasatta. Dertill kommer vidare, att, då holmen inom skönhetslinien har blott 111,000 qvadratfots areal och enligt 1889 års täflingspromemoria skulle få en areal af 141,000 qvadratfot, man nu beräknat denna areal till 155,000 qvadratfot, hvaraf herrarne finna, hvilken ofantligt stor rymd af strömmen man behöfver intaga.

Allt detta gör, att jag tror att man bör afvakta någon närmare utredning, innan man tager för alldeles afgjordt, att de stora byggnaderna verkligen kunna utföras för den af Riksdagen bestämda summan.

Jag skall icke upptaga kammarens tid längre; jag har gjort det länge nog. Jag vill blott tillägga, att jag i frågans nuvarande skick icke anser mig böra vidhålla mitt i motionen gjorda yrkande

på utsträckning af den begärda utredningen äfven till riksdags-
huset, ty jag finner, att det kanske är bäst att icke röra vid det,
utan jag skall blott hålla mig till riksbankshuset. Jag skall då,
herr talman, be att få framställa det yrkandet, att Riksdagen
ville uppdraga åt fullmäktige i banken och riksgäldskontoret att,
innan verkställighet af Riksdagens år 1888 fattade beslut i fråga
om uppförande å holmen af ett bankhus må ifrågakomma, taga
i förnyadt öfvervägande frågan, om icke byggnadsplats för riks-
banken skulle annorstädes kunna beredas, samt till nästa Riksdag
inkomma med fullständig utredning så väl derom som angående
de kostnader, som genom en sådan förändring af Riksdagens be-
slut kunde uppkomma.

Angående an-
stånd med
uppförande å
Helgeandshol-
men af nya
byggnader för
Riksdagen och
Riksbanken.
(Forts.)

Häruti instämde herrar *Hedin, von Friesen, Lovén, Ekman, Berg* från Stockholm, *Olsson* från Stockholm, *Mankell, Hammarlund, J. H. G. Fredholm, Höjer, Wallis, Wavrinsky, Falk, Nydahl, Persson* från Arboga, *Aulin, Romberg, Lilienberg* och *Nilson* från Lidköping.

Herr Månsson: Jag skall be att få säga några ord med
anledning af den föregående talarens yttrande äfvensom med an-
ledning af detta ärendes behandling inom utskottet. Det har
varit olika meningar derom, huruvida motionerna innebära ett
upprifvande af ett utaf Riksdagen förut fattadt beslut, och man
kan ju hafva hvilken mening som helst i det fallet. Emellertid
föreslås i friherre af Ugglas' motion, »att med alla åtgärder för
fullgörandet af det bankofullmäktige och fullmäktige i riksgälds-
kontoret af 1888 års Riksdag lemnade uppdrag i afseende å
riksdags- och riksbanksbyggnader å Helgeandsholmen, i hvad
samma uppdrag innefattar ritningarnas gillande och byggnads-
företagets utförande, skall anstå i afvaktan på det beslut, Riks-
dagen kan komma att fatta, sedan ärendet i ofvannämnda ord-
ning anmälts hos Riksdagen»; och man har då ansett att hela
frågan skulle blifva beroende på ett nytt riksdagsbeslut. Hvar
och en kan väl också sjelf fatta, hvad det innebär, att full-
mäktige i riksbanken och riksgäldskontoret ej skulle få vidtaga
några åtgärder för utförande af det beslut Riksdagen en gång
fattat, förr än Riksdagen å nyo fattat beslut.

Vidare är det för mig alldeles säkert och klart, att alla dessa
anmärkningar, som kommit från teknologföreningens fackafdelning
och öfriga sakkunnige, i väsentlig mån bidragit att leda denna
fråga framåt till ett godt resultat. Ty nekas kan icke, att dessa
anmärkningar och framställningar gjort, att fullmäktige och
komitén, som haft denna fråga om hand, vidtagit sådana åtgärder,
som ledt till förbättringar i byggnadsföretagen. Emellertid kan
jag i alla fall icke förstå, huru man kan vara af så olika me-
ningar om hvad man egentligen vill. Teknologföreningens fack-

Angående an- afdelning, hvars yttrande i form af bilaga till herr Fränckels re-
 stånd med servation är bifogad utskottets betänkande, föreslog, att icke
 uppförande å riksdagshuset, utan riksbankshuset skulle förläggas på Helgeands-
 Helgeandshol- holmen. Nu föreslås tvärt om, att riksdagshuset men icke riks-
 men af nya bankshuset skall förläggas der. De s. k. sakkunnige uttala
 byggnader för sig i den ena riktningen, och reservantens och motionärernas
 Riksdagen och yrkande gå i den andra riktningen. Således måste teknolog-
 Riksbanken. förenings fackafdelnings uttalande nu anses som felaktig. Den

(Forts.)

har sagt, att riksdagshuset skulle vara olämpligt för holmen, men riksbankshuset lämpligt och lagom. Det är alltså en olikhet i åsigtorna rörande denna sak, som icke kan leda till att man kommer mera på det klara med saken i detta afseende.

Här har vidare mycket talats om det frångående af Riksdagens beslut, som skulle ligga deri, att husen icke blifvit skilda åt, att det icke blir två hus, såsom Riksdagen bestämt, utan att de äro sammanbyggda. Jag får likväl säga såsom min mening, att då husen ligga på hvardera sidan om en öppen gata, som går emellan dem, jag icke kan betrakta dem annat än som tvenne hus. Den omständigheten, att de äro sammanbyggda vid båda ändpunkterna af samma gata, kan väl icke leda derhän, att man får säga, att de äro sammanbyggda till ett hus, då det finnes brandmurar mellan begge samt hvalf och portaler i öfrigt. Man kan därför svårligen säga att det är *ett* hus. Lika gerna skulle man kunna säga, att en hel gata i Stockholm vore *ett* hus.

Jag skall äfven be att få yttra några ord beträffande kostnadsfrågan, som naturligtvis spelar en stor rol vid detta ärendes afgörande. Det har, så vidt man får tro på de utredningar, som genom undersökningar af grunden blifvit gjorda, och såvidt man får tro icke blott muntliga utan skriftliga meddelanden från flere personer, som ledt dessa undersökningar, blifvit konstateradt, att förhållandena i detta afseende äro mycket bättre än man någonsin vågat beräkna. Försök på försök hafva i detta hänsende gjorts, därför att anmärkningar ständigt och jemnt kommit om denna sak, så att komiterade icke gifvit sig till tåls, utan uppmanat att göra ytterligare försök med större borrar och med större ansträngning än förut. Detta har ledt till sådant resultat, att fackmännen äro alldeles på det klara, att en betydlig besparing i den förut beräknade kostnaden för grunden kan göras, ja, till ett belopp, som uppgår ända till 300,000 kronor. Dertill kommer, att, om Riksdagen besluter att blott lägga ett hus på holmen, man i alla fall måste bygga kajer omkring densamma. Ty det kan icke komma i fråga, att holmen skulle vara utan sådana byggnader på något ställe, utan de måste verkställas. Vidare blir det under samma förutsättning nödvändigt att de schaktmassor, som behöfva undanskaffas, då grunden lägges till ettdera huset, måste bortföras, då de ej behöfva användas till utfyllning af holmen. Den omständighet tror jag kommer att göra kostnaden

för grundläggningen betydligt dyrare, än om massorna finge användas till fyllning och utvidgning af holmen.

Det har vidare antydzts, att det antagna pålnings-systemet ej skulle vara lämpligt, utan att man måste slå in på en annan och dyrare väg. Men inom utskottet har det upplysts om pålnings-systemet, att der vid lag icke det ringaste är att riskera. Det upplystes, utom af andra, särskildt af generaldirektör Beijer, som hela sin lefnad egnat sig åt sådana arbeten och dervid gjort rön, som utfallit på det mest betryggande sätt.

Likasom man påstått att, i fall båda de ifrågavarande byggnaderna förlades på Helgeandsholmen, kostnaderna skulle komma att öfverskrida de beräknade, har man å andra sidan sagt, att, om blott det ena huset förlades derstädes, en betydlig besparing skulle kunna göras. Men såvidt jag kan se, skulle denna besparing blott komma att bestå deri att man sluppe bygga de båda broarne, och denna besparing skulle utgöra 220,000 kronor. Men då man tager i betraktande dels den omständigheten, jag förut vidrört, och dels den omständigheten, att vi måste söka en tomt för ettdera huset, tror jag att vi komma på en betydlig differens i afseende på kostnaderna. Det är tydligt, åtminstone för mig, att alltsammans då blir ofantligt mycket dyrare. Någon ytterligare utredning i detta afseende tror jag icke behöfves, ty jag anser det alldeles uppenbart, då man vet hvilka ofantliga pris äro rådande på byggnadstomter med centralt läge här i Stockholm. Hade motionärerna eller hade Stockholms stad velat med allvar drifva denna sak framåt, hade de enligt mitt förmenande bort hafva sagt till Riksdagen: på det att icke holmen må bebyggas med mer än ettdera af de ifrågasatta husen, äro vi färdiga att erbjuda staten en tomt, och säga: »detta är det, som staden bjuder, på det att Riksdagen måtte slippa att taga på sin hals den uppgiften. Stockholms stad är villig att lemna det, utan att staten behöfver göra några uppoffringar».

När man nu önskar en ny utredning, synes det mig vara en billig fordran, att Stockholms stad gjort ett sådant anbud. Så har emellertid icke skett.

Sedan är dels af s. k. sakkunnige, dels af motionären och nu sist af den ärade talare, som före mig hade ordet, påpekadt ett förhållande, som icke är i öfverensstämmelse med verkliga förhållandet, sådant det föreligger hos komiterade. Jag syftar nu på sådana omständigheter, som beröra utfyllningarna i stömmen, gatornas och portalernas bredd, ljusgårdarnes storlek o. s. v. Alla dessa uppgifter strida fullständigt mot de uppgifter, som föreligga. Jag ber i det hänseendet få hänvisa till den sista bilagan, som är bifogad detta betänkande, och herrarne kunna deraf se att det icke är så, som man framhållit. Det har sagts bland annat af teknologföreningens fackafdelning, att gatan icke skulle blifva mer än 38 fot emellan husen. Den skall blifva

*Angående an-
stånd med
uppförande å
Helgeandshol-
men af nya
byggnader för
Riksdagen och
Riksbanken.*
(Forts.)

*Augående an- 52. Vidare har sagts, att portalerna endast skulle hafva en bredd
stånd med af 28 fot. Men de skola få en bredd af 34 fot. Detta är så-
uppförande å ledes omständigheter, som icke äro i öfverensstämmelse med hvad
Helgeandshol- som nu är meningen. Men det medgifver jag, att de tillhöra de
men af nya förändringar och förbättringar i planen, hvilka lära vara gjorda
byggnader för under sista tiden.
Riksdagen och
Riksbanken.*

(Forts.)

Vidare är det sagdt, att det är olämpligt — och det är väl utaf många ansedt — att dessa hvalf skola förekomma, och att denna öfverbyggnad skall ske. Jag ber då få nämna, att efter hvad som är upplyst och känt, lär det alldeles icke vara ovanligt med sådana öfverbyggnader och hvalf. De förekomma nemligen på många ställen i Europa. I Köpenhamn till exempel finnas sådana på två ställen: vid kongl. teatern och å Amalienborg. Vidare har jag blifvit upplyst om att i Berlin, Wien och München på flera ställen förekomma på samma sätt genomfarter i form af öfverbyggnader och hvalf. Det finnes i Paris på flera ställen och i Orléans likaledes på flera ställen genomfarter, öfverbyggda mellan höga hus. I Italien äro sådana anordningar ändå vanligare. I Venedig, Verona, Milano, Florens med flera andra ställen finnas dylika öfverbyggnader. I Amsterdam går en tunnelgata tvärt igenom den stora nya museibygnaden. Passagen, 131 meter i längd, är fördelad på tre skepp af hvilka det största endast är 10 meter eller 30 fot bredt, således mindre än här ifrågasatts. Denna tunnel upplyses å ömse sidor af ljusgårdar. Enligt de uppgifter, som meddelades oss i utskottet, är således detta icke ett enstaka fall, som skulle förekomma endast hos oss.

Vidare beträffande ljusgårdarnes storlek, så har man sagt att de vore för små och alldeles otillräckliga. Jag ber deremot få framhålla, att dessa ljusgårdar i riksdagshuset skola endast komma att upplysa trappor och korridorer och att de blifva betydligt större, än hvad de äro t. ex. i riksdagsbyggnaden i Wien, den största byggnad af ifrågavarande slag som finnes, hvarest ljusgårdar inrättats med betydligt mindre dimensioner, men för betydligt viktigare ändamål än dessa, som, såsom jag nämnde, endast hafva att upplysa trappor och korridorer. Jag skall icke tillåta mig att uppläsa hvad härom är skrifvet, men vi hafva fått alldeles bestämda uppgifter på dessa ljusgårdars storlek, och deraf framgår, att de äro betydligt mindre än hvad här skulle blifva fallet.

Det är vidare sagdt, så vida jag fattade den föregående talaren rätt, att meningen vore att utfylla i strömmen så mycket som $\frac{1}{3}$ af afståndet emellan Helgeandsholmen och Vasabron. Men jag vågar protestera deremot. Så vidt jag kunnat finna af de ritningar, som förelegat, skulle det endast blifva mellan $\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{5}$ utaf den tomt, som skulle åtgå till riksbankshuset, som skulle fyllas ut, och det kan icke blifva, nej, icke ens närma sig $\frac{1}{3}$ af afståndet mellan holmen och Vasabron — visst icke!

Vidare är det påpekadt och sagdt, att man skulle kunna till tomt för riksbanken behålla den nuvarande. Jag undrar i alla fall huru pass stora utsigter och sympatier en sådan mening skulle hafva i Riksdagen, att man borde behålla den gamla riksbankstomten för att derå uppföra det nya riksbankshuset. Ty det måste medgifvas, att den tomten är synnerligen olämplig för att användas till plats för riksbanken. Den ligger icke så centralt, att den lämpar sig för det ändamålet.

*Angående an-
stånd med
uppförande å
Helgeandshol-
men af nya
byggnader för
Riksdagen och
Riksbanken.*

(Forts.)

Sedan är det mycket taladt om rättsförhållandena i denna sak, men den frågan kan icke gerna blifva afgjord genom ett sådant sätt, som föreslås af motionären, och icke må denna omständighet få bidraga till uppskof med frågan från Riksdagens sida, utan må det stå dessa parter fritt att göra sina anspråk gällande efter de omständigheter, hvartill de finna anledning. Det må afgöras på juridisk väg, och den frågan lärer väl icke kunna på annat sätt lösas. Det är man betänkt på, att det skall ske, och då blir den omständigheten tillgodosedd. Vidare skall väg- och vattenbyggnadsstyrelsen yttra sig och döma öfver de arbeten rörande strömförhållandet, som komitén tänker anordna. Och enligt de upplysningar, som lemnats oss, är det alldeles speciellt säkert, att regleringen utaf denna ström och dermed sammanhängande förhållanden skall göras så, att status quo skall ega rum. Man fyller ut något det sydvestra hörnet och tager bort ifrån den norra sidan. Dessutom skall man genom anordningars vidtagande med broarne vidga strömfåran, så att man får status quo. Och detta lärer väl icke vara konstigare, än att det låter sig göra, att så reglera ifrågavarande förhållanden. Jag är således alldeles säker, att icke någons rätt kommer att förnärmas.

Sådant är förhållandet, och det synes mig, att saken föreligger vida bättre nu än någonsin. År 1888, då detta beslöts, var jag deremot och röstade emot förslaget, därför att jag icke ansåg saken så utredd, att man kunde tryggt lita på motsvarigheter i verkligheten. Nu ställer sig saken annorlunda. Den är så mycket utredd, och det har blifvit så mycket gjordt vid frågan, att man kan känna sig trygg och säker. Det har visat sig att grunden, som man då tviflade på, är mycket bättre, än hvad man vågade hoppas, samt att just i afseende på grunden förhållandena äro så fördelaktiga, att de komma att leda till stora besparingar i de beräknade kostnaderna.

Då frågan så föreligger, att jag, med hänsyn till de auktoriteter, som haft saken om hand och som yttrat sig deröfver, icke kan se att man kan önska sig något mera tillfredsställande läge än det, hvori den befinner sig, så tror jag att Riksdagen bör vidblifva sitt en gång fattade beslut i denna sak, hvarför jag hos herr talmannen vågar anhålla om bifall till utskottets hemställan.

Angående an-
stund med
uppförande å
Helgeandshol-
men af nya
byggnader för
Riksdagen och
Riksbanken.

(Forts.)

Herr Sven Nilsson i Efveröd. Herr talman! Jag har redan i denna kammare uttalat mig i frågan och behöfde väl icke göra det nu. Jag har för min del alltid ansett att å Helgeandsholmen inga byggnader borde uppföras, utan att man der borde ordna så, att det blefve en öppen plats. Men Riksdagen har fattat ett annat beslut, och man får väl böja sig för den mening, som gjort sig gällande i Riksdagen, och jag har sålunda icke den ringaste förhoppning om att min önskan skall realiseras. — Jag hade tänkt mig att Stockholms stad skulle vilja göra några uppoffringar, för den händelse att den plan, som jag tänkt mig, skulle kunnat realiseras. Nu är det ju vanskligt att begära upprifvande af ett beslut, som Riksdagen redan fattat, men jag kan icke fatta att det kan få namn af att upprifva ett Riksdagens beslut, om man nu skulle besluta att ingå med en skrifvelse till riksbanks- och riksgäldsfullmäktige med anhållan, att de måtte taga den frågan i öfvervägande, huruvida *ett* hus eller *två* hus böra uppföras på Helgeandsholmen. Jag skall för min del icke gå in på frågorna om föreslagna nya gator, broar, strömförhållanden och allt hvad dertill hörer — allt detta lemnar jag utom räkningen. Men för mig är det viktigt, att man icke belamrar Stockholms vackraste plats, som jag anser vara en prydning för hela vårt land, på sätt här är i fråga, och jag kan således icke finna lämpligt att bygga *två* så stora hus på Helgeandsholmen. Och om ett sådant beslut, som kommit till stånd, fortfarande fasthålles, så tror jag att de, som dertill medverka, en gång skola bittert ångra den stund, ett sådant beslut fasthållits.

Nu säger man att det skall kosta ofantliga summor, om man skall skaffa annan plats för det ena eller andra huset. Men jag hemställer hvad det skall kosta, om man lägger en stor del af dessa byggnader i strömmen. Jag föreställer mig, att dessa kostnader fullt ut skola uppväga kostnaderna för anskaffande af annan plats, om än dessa kostnader än icke blefve obetydliga. Ty märken väl, mine herrar, det är icke möjligt att undgå att bygga riksbankshuset till stor del i strömmen, om Drottninggatan skall dragas rätt fram emellan begge husen. Ty då får bankhuset flyttas ej obetydligt åt vester och läggas på den plan, som nu är på ritningen utstakad, och den planen ligger till stor del — i strömmen. Och kostnaderna för grundläggning derstädes anser jag blifva så betydande, att man mycket väl kan taga i öfvervägande huruvida, såsom nyss nämnts, de icke skola uppväga dem, som man skule få vidkännas för uppförande af ettdera af husen på annat ställe.

Jag har också föreställt mig att frågan nu kommit i ett något annat skede än den tiden, då Riksdagen fattade sitt beslut om dessa byggnader. Då fans hofstallet på Helgeandsholmen.

Men denna tvistfråga är nu alldeles borta, ty vi lära väl icke kunna undgå att till detta ändamål lemna det anslag, som en gång är beviljadt. Riksdagen är således löst ifrån bekymret att skaffa en ny plats för hofstallet. Då den frågan således är afgjord och skild från de öfriga frågorna, trodde jag att man skulle kunna lättare komma överens och besluta att lägga endast det ena huset på Helgeandsholmen. Det var efter min uppfattning ett ganska afgörande skäl, och det var i sanning många, som röstade för det beslut, som fattades 1888, just för att få hofstallet bort från den vackra plats i hufvudstaden, som bär namnet Helgeandsholmen. Det är således uteslutande från den synpunkten, att endast ett hus uppföres å holmen, som jag ser frågan, då jag understöder ny utredning i frågan. Jag får bekänna, att jag allra helst ville hafva riksbankshuset förlagdt på Helgeandsholmen och skulle således i motsats till den förste talaren önskat, att i den skrifvelse, som skulle afgå till fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, begärdes utredning om platsens användande till riksbankshuset i stället för till riksdagshus, men det skulle nog möta ännu större svårigheter att få en annan plats, som vore lämplig för riksdagshuset, och då jag har kännedom om meningarna i kammaren och vet, att det är många som önska, att riksdagshuset företrädesvis blir förlagdt på Helgeandsholmen, skulle det ännu mindre löna mödan att göra ett sådant yrkande. Men så mycket tror jag förslagställaren borde hafva utsträckt sitt förslag, att det hade omfattat en utredning i båda fallen. Ty det lär väl ändå icke vara alldeles rent omöjligt att kunna få en sådan plats för ett riksdagshus, som vore centralt belägen och kunde tilfredsställa Riksdagen, och jag är viss om, att om icke det beslut, som fattades år 1888, hade fattats så oförmodadt, man då skulle kunnat hafva fått en annan plats än Helgeandsholmen för riksdagshuset. Den siste talaren nämnde, att om Stockholms stad hade varit så frikostig och erbjudit en plats till riksdags- eller riksbankshus, han skulle för sin del hafvat kunnat böja sig för en ny utredning och låta fullmäktige taga frågan i förnyadt öfvervägande. Men den ifrågasatta utredningen, som fullmäktige skola göra och öfverlemna till Riksdagen, skall väl, såsom man med skäl kan antaga, äfven omfatta denna fråga. Jag förutsätter nemligen, att om hos Stockholms stad den meningen skulle göra sig gällande, att det för något särskildt intresse vore önskvärdt, att det ena huset flyttades från holmen, man då skulle från Stockholms stad kunna ifrågasätta och äfven erhålla ett sådant tillmötesgående, och att således den utredning, hvarom här är fråga, äfven borde omfatta det, huru vida Stockholms stad vore villig, att lemna en plats, eller, för den händelse någon sådan fullt passande plats icke funnes, dock anvisade en tomt, som kunde utbytas mot en annan, som Riksdagen funne bättre.

Angående anstend med uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och Riksbanken.

(Forts.)

Angående an-
stånd med
uppförande å
Helgeandshol-
men af nya
byggnader för
Riksdagen och
Riksbanken.

(Forts.)

Jag kan således icke finna annat, än att denna fråga föreligger för oss helt annorlunda nu, än då den afgjordes 1888. Jag kan icke uttala något annat omdöme om det beslut, som då fattades, än att det var ett verkligen förhastadt beslut, särskildt därför att icke den ringaste utredning då förelåg, hvarken om hvad det skulle kosta eller huru det skulle taga sig ut, om båda husen skulle uppföras på holmen. Det fans icke en enda rads utredning i den frågan den dag Riksdagen fattade sitt beslut. Det fans visserligen en utredning beträffande byggandet af ett hus på holmen, men icke den ringaste utredning, huru det skulle taga sig ut, om Riksdagen, såsom den sedan beslöt, skulle låta bygga två hus der. Man hör väl således icke kunna klandras för att man nu vill försöka att kunna få en verklig utredning, särskildt om det icke skulle kunna låta sig göra att få behålla endast det ena huset på holmen.

Jag frågar er, mine herrar: hvad skola framtidens män säga om oss, om vi godkänna beslutet att förlägga båda de ifrågavarande husen på Helgeandsholmen, som är en af vårt lands vackraste platser? Jag kan för min del icke vara med derom, och det är anledningen, hvarför jag uttalat mig deremot, emedan jag icke med min röst vill bidra till ett så oklokt beslut. Därför ansluter jag mig till herr Walldén's framställning. Jag skulle visserligen, för den händelse den af mig förut uttalade åsigt vunne mera sympati och kammaren sålunda ansåge, att utredningen borde omfatta hela frågan om platsen för ett riksdags- och riksbankshus, hellre vilja biträda en sådan mening, men då något yrkande derom icke föreligger, skall jag, för att icke splittra meningarna, för närvarande instämma i det yrkande, herr Walldén gjort.

I detta yttrande instämde herrar *Wester, O. B. Olsson, Pettersson* i Runtorp, *Henricson, Hedlund, Gethe* och *Gyllensvärd*.

Herr Gumælius: Såsom synes af betänkancket, har jag mot detsamma reserverat mig, utan att dock dervid foga något särskildt yrkande. Jag ber nu att få med några ord anmäla, huru jag sett den saken. Den första ärade talaren förvånade sig öfver, att man icke velat söka få en utredning af frågan, om någon annan plats möjligen kunde vara lämplig och till hvilket pris den stode att få. Jag vill icke neka till, att man inom utskottet, såsom han förmodade, verkligen trodde sig kunna hafva en viss anledning att förutsätta, att motionärerna, som yrkat att ett föregående riksdagsbeslut skulle ändras så väsentligt, borde hafva lagt till ett alternativt förslag, som kunde tjena till utgångspunkt och från hvilket man skulle kunna bedöma, vilkendera byggnaden borde tillmätas företrädet. Jag tror för min del, att det hade varit bäst, om motionärerna satt sig i rörelse på det sättet. Det

har ryktesvis omtalats en och annan plats, som kunde ifrågasättas, men då har man gjort den invändningen, att platsen skulle fördyras i pris, om Riksdagen komme och frågade hvad den kostade. Jag föreställer mig, att risken skulle hafva varit mindre, om en enskild man kommit och gjort den förfrågan samt sagt sig vilja hafva en trumf på handen och därför önska veta, under hvilka vilkor platsen skulle kunna förvärfvas. Men när motionärerna icke gjort någonting i den vägen, utan endast hemställt om anstånd till framtiden, kom den mening som i utskottet göra sig allmänt gällande, att man borde försöka om möjligt komma till något slut vid denna riksdag. Några af utskottets ledamöter voro af den mening, att frågor skulle göras, hvarigenom man finge kompletteradt hvad som betraktades såsom en brist i motionärernas framställning. Då saken var före i utskottet, väcktes förslag om, att den fråga, som först skulle aflätas till fullmäktige eller byggnadskomitén — således till komitén antingen direkt eller på omväg — skulle innehålla det spörsmål, om icke lämpligare plats funnes i närheten och till hvilket pris en sådan tomt möjligen skulle kunna förvärfvas. Det var den första frågan. Den andra frågan rörde, hvilka besparingar eller tilläggskostnader skulle komma att göras, i händelse det blefve en byggnad mindre på holmen och i stället en annan tomt förvärfvades. Emellertid beslöt utskottet med åtta röster mot fyra, att den första frågan icke finge framställas. Dermed hade man förlorat en fast utgångspunkt. Hade fullmäktige haft att utgå från en bestämd plats och hört efter, till hvilket pris den kunnat förvärfvas, hade man kunnat göra en jämförelse med byggnaderna på Helgeandsholmen, och man hade då kunnat vänta ett annat utlåtande från fullmäktige och komitén, än det man nu fått. Det var emellertid inom utskottet samma åsigt som den, hvilken understundom gjort sig gällande i den ena eller andra af Riksdagens kamrar, att man icke får fråga för mycket. Det hände för några år sedan, att i denna kammare framställdes det spörsmål, i hvilken mån Sverige vore intresserat i preusserpolitiken. Den frågan fick icke framställas, och man räddade utrikesministern. Men resultatet blef, att Hans Maj:t Konungen ansåg sig böra upptaga frågan i tron-talet. Det visade sig sålunda, att den framställda frågan behöfde besvaras och den besvarades, fastän icke på det sätt man begärt. Vid ett annat tillfälle har framställts en fråga om utlemnandet af en person till en mot honom, efter hvad man förestälde sig, mindre vänligt sinnad magt, men den frågan fick icke heller framställas. Jag föreställer mig emellertid, att den tid skall komma, då vederbörande skola besvara äfven den frågan. Så var det också med den fråga som nu är före. Den fick icke framställas för utskottet, utan åtta af tolf sade nej. Men vi hafva redan fått svar till en del igenom den skrivelse från byggnadskomitén, som utgör en bilaga till betänkandet och hvori komitén tagit upp till

*Angående an-
stånd med
uppförande å
Helgeandshol-
men af nya
byggnader för
Riksdagen och
Riksbanken.*

(Forts.)

Angående an-
stånd med
uppförande å
Helgeandshol-
men af nya
byggnader för
Riksdagen och
Riksbanken.

(Forts.)

besvarande frågan om någon annan plats kunde ifrågakomma och säger, utan att inlåta sig på några detaljer, att det skulle blifva dyrare. Vi hafva dessutom fått utdelad bland oss en skrift, som innehåller beräkningar, som söka visa att det skulle blifva två millioner dyrare. Men dessa beräkningar komma från ett anonymt håll, och jag vet icke hvilket värde man bör fästa vid dem. Vi hafva emellertid sålunda fått mottaga ett par svar på den frågan. Jag tillnäter dock dessa svar icke någon afgörande vikt, och jag beklagar, att fullmäktige icke satts i tillfälle att lemna svar på frågor, som stått i bättre harmoni med motionerna än de af utskottet framställa.

Jag hade inom utskottet den meningen, att i och med nekandet att framställa en sådan fråga vore det temligen likgiltigt, hvad svar man finge på andra frågor. Jag förutsåg, att det icke kunde blifva synnerligen mycket vunnet vid denna riksdag. Jag tänkte nästan, att det skulle bero på initiativ från annat håll utom Riksdagen, om det skulle kunna komma någon utredning till stånd. Men jag skall icke för min del hafva något emot, om, såsom den första talaren föreslagit, Riksdagen vill besluta en skrifvelse, ehuru jag tillåter mig fästa nppmärksamheten på, att frågan kommer i ett sämre läge, då det är Riksdagen som frågar, hvad tomterna kosta, än om det är enskilda förslagsställare, som söka göra sig reda för den saken.

Ibland de förslag, som motionärerna gjort, är det särskildt ett, som jag icke anser lämpligt; det föreslås nemligen i sammanhang med frågan om sakens remitterande till banko- och riksgäldsfullmäktige, att man äfven skulle tillfråga akademien för de fria konsterna om dess tycke i denna sak. Nämnda akademi är efter min uppfattning icke en myndighet, som det lämpar sig särdeles väl att höra i en så praktisk fråga som denna. Frågan är väl i hög grad en estetisk, men i ännu högre grad en praktisk. Om det vore en akademi af arkitekter, vore förslaget tänkbart. Öfverintendentsembetet vore en mera till hands liggande myndighet att höra. Jag föreställer mig, att så må hända ock kommer att ske. Men man har invändt deremot, att öfverintendenten personligen gjort upp dessa byggnadsritningar; det vore då ej lämpligt att höra embetet, äfven om öfverintendenten trädde tillbaka och låte sina underordnade svara. Men ställer det sig då så mycket bättre att höra akademien för de fria konsterna? Den består af 60 medlemmar, deri inberäknadt dess höge beskyddare och öfriga hedersledamöter. I akademien finnes in alles omkring ett dussin arkitekter, kanske något deröfver. De öfriga äro statsråd, f. d. statsråd, esteticer, målare, några bildhuggare och gravörer. Af de nämnda arkitekterna tillhöra 8 öfverintendentsembetet, hvarför de ju ej vore lämpliga att höra. Således skulle de återstående 4 à 5 arkitekterna gifva akademien råd, huru den skulle svara. Ty en direkt akademi- eller målarefråga är icke detta.

Härtill kommer, att samma skäl — om än icke i lika hög grad — som anses innebära ett hinder att höra öfverintendents-embetet, förefinnes äfven med afseende på akademien för de fria konsterna. Herrarne erinra sig, att denna till præsens har en af fullmäktige i riksgäldskontoret. Jag vill på grund häraf icke gerna, att det skall komma i fråga, att akademien för de fria konsterna höres i en fråga sådan som denna.

*Angående an-
stånd med
uppförande å
Helgeandshol-
men af nya
byggnader för
Riksdagen och
Riksbanken.*

(Forts.)

Det yttrades af den förste ärade talaren, att han hört sägas, att chefen för väg- och vattenbyggnadscorpsen bade varit hörd af det sammansatta utskottet, och han undrade, hvad denne svarat angående strömförhållanden och dylikt. Det tillkommer icke egentligen mig att svara derpå, då jag är reservant i frågan. Men då saken bragts på tal, kan jag nämna, att utskottet beredts tillfälle till samråd både med honom, med öfverintendenten och med en såsom duglig erkänd medlem i väg- och vattenbyggnadscorpsen. Denne senare utredde dessa vattenrättsförhållanden inför det sammansatta utskottet. Chefen för väg- och vattenbyggnadscorpsen yttrade sig försigtigare. Det framställdes till honom af någon enskild medlem i utskottet den kanske något förhastade frågan, huru han skulle yttra sig, när denna fråga komme till väg- och vattenbyggnadscorpsen. Han svarade, såsom naturligt var: »När frågan kommer dit, får jag naturligtvis göra undersökningar, noggrannare och omsorgsfullare, än jag här på stående fot kan göra. Någon upplysning om huru jag troligtvis då kommer att yttra mig, kan icke vara lämpligt att på förhand afgifva». Den person, till hvilken man egentligen hade att hålla sig, var den nyss nämnde medlemmen af väg- och vattenbyggnadscorpsen, som var närvarande och lemnade upplysningar.

Herr talman! Jag skall inskränka mig till dessa ord. För min del har jag ansett det önskligast, om på denna holme komme att uppföras ett hus; och jag skulle helst se, derest det läte sig göra utan stora olägenheter, att någon annan plats anvisades för riksbanken. I sådant fall borde Riksdagen underkasta sig någon tillökning i kostnader. Men man får naturligtvis taga i betraktande, om det kan stanna inom rimliga proportioner. För närvarande anser jag dock frågan vara så pass outredd, att något beslut i den riktningen icke gerna kan fattas. Jag har icke vågat, af skäl jag antydt, göra något yrkande, såsom frågan nu föreligger. Men om herr Walldéns förslag, sedan han modifierat sin ställning i frågan, kan vinna kammarens bifall, så har jag ingenting deremot.

Herr Lyttkens: Då denna fråga förra gången behandlades och beslut fattades, yttrades det på det mest positiva sätt, att allt som dertill hörde vore noggrant undersökt; allt vore klart och bestämdt. På grund af förslagsställarnes så säkra påståenden derom fattade kammaren det beslutet, att det skulle uppföras två

Angående an- särskilda byggnader på holmen; och då man satte i fråga, att det stånd med icke finnes utrymme för dessa byggnader, så vida man icke skulle uppförande å gå framom den linie, som allmänt ansågs icke böra bebyggas, så Helgeandshol- hette det: »tillräckligt med utrymme finnes» — och det anfördes m en af nya siffror för att bevisa detta. Det sades, att allting yore undersökt; byggnader för eganderättsförhållandena, vattenrätten, bazarens pris, allt var klart Riksdagen och bestämdt, den senare skulle kosta högst 90,000 kronor, och auk- Riksbanken. toriteter återopades, som man icke vågade jäfva, men hur har det gått? Bazaren kostar, om jag är riktigt underrättad, 250,000 kronor förutom 5 års ränta — och allt öfrigt är oklart; grunden var ej undersökt, utrymmet ej beräknadt, ritningar ej uppgjorda, än mindre något kostnadsförslag uppgjordt i denna dag som är.

(Forts.)

En talare yttrade nyss, att detta varit ett förhastadt beslut. Jag vill gå ett steg längre och påstå, att det var ett lättsinnigt beslut att afgöra en sådan sak utan några undersökningar, utau ritningar och kostnadsförslag, utan att hafva reda på om plats finnes tillräcklig, utan att fullt kompetenta offentliga auktoriteter fått yttra sig i frågan. Det har nu visat sig, att utrymmet icke är tillräckligt stort. Det fordras flere tusen qvadratfot mera yta för att få tillräcklig plats. Nu säges väl att med den sammanträngning af båda byggnaderna till en och genom fyllning ut i sjön ända till 70 fots djup kan man få utrymme nog för byggnaden. Ja, genom fyllnad i sjön kan man få så stort utrymme som helst, men hvad kostar detta och hvad säkerhet för framtida bestånd innebär detta? Och man har genom att bygga tillsammans båda husen till ett öfverskridit eller afvikit från Riksdagens beslut. En ärad talare har påstått, att, oaktadt sammanbyggnaden, det dock skulle vara två byggnader, och anført såsom skäl härför, att man jemförelsevis skulle annars kunna betrakta hvarje kvarter i staden såsom ett hus, ja, som orden föllo, en hel gata i Stockholm som en byggnad. Jag tror emellertid, att det är svårt att efter vanligt språkbruk, med vanligt meniskt förstånd komma till det resultatet, att den föreslagna byggnaden skulle vara två byggnader, lika svårt som att räkna en gata i Stockholm som en byggnad. Huru man nu emellertid vill betrakta saken, så har det visat sig, att man icke kan få plats för två särskilda, ej med hvarandra sammanbyggda byggnader. För att få tillräcklig plats måste man fylla ut i strömmen och ställa till så att hela gatan blir såsom en instängd gård eller en genomkörsel. Det är nu mycket sant, att sådant, såsom den ärade talaren sade, skett mångenstädes i Europa; men det har varit en nödfallsutväg, som man tillgripit, huru ofördelaktig den än må hafva varit för så väl byggnaders framtida bruk som för utseendet, då man icke på annat sätt kunnat erhålla plats. Man må därför med skäl fråga: hafva vi verkligen här i Stockholm så trångt om utrymme, att vi för att kunna få till stånd dessa dyrbara byggnader måste tillgripa denna nödfallsutväg? Hvarför skall man nödgas tillgripa en så

olämplig åtgärd för en riksdagsbyggnad? Hvar och en, som åkt genom sådana hvalf som det här föreslagna, vet hvilket eko derigenom uppkommer. Men det är dock nödvändigt, att så viktiga förhandlingar som dessa, der man öfverlägger om statens behof, icke störas genom slikt buller.

Nu har det sagts, att, sedan beslutet i saken fattats, hafva alla möjliga utredningar blifvit gjorda. Men det finnes ännu frågor af mycket stor betydelse, som icke alls äro klara, särskildt den angående rättigheten att fylla i strömmen och ändra dess lopp. Hvar och en, som haft med sådana saker att göra, vet hvilken tid, hvilka formaliteter, hvilka syner, besigtningar och långvariga processer kunna fordras, om man vill ändra en strömfåras lopp. Jag förmodar, att samma lag gäller för Norrström som för andra strömmar i Sverige. Det går icke an att utan parternas hörande godtyckligt ändra en strömfåras lopp, helst då den är af sådan betydelse som denna. Om nu vederbörande skulle börja att fylla i strömmen, utan att denna fråga blifvit utredd, är jag öfvertygad om, att staten skulle få mycket obehagliga efterräkningar. Ty man vet, hvilken benägenhet det finnes att tillgodose sig på det allmännas bekostnad. Jag är öfvertygad om, att åtminstone de fleste strandegarne, som redan i vanliga fall lida af markernas öfversvämmande, skulle sedan komma med anspråk på ersättning af staten för att deras skada och förlust blifvit större; och har ändring gjorts i strömfåran, utan iakttagande af lagliga former, skulle de vinna den processen. Och hvilka kostnader skulle det ej vålla staten! Nu sade visserligen en talare på skånebanken, att komitén är betänkt på att göra detta. Ja, då är jag fullt öfvertygad om, att det kommer att vålla sådan tidsutdrägt, att under tiden mycket väl en sådan utredning som den herr Walldén föreslagit skulle kunna medhinnas lemnas till Riksdagen.

Det är från riksbankens synpunkt denna sak blifvit sedd och bedrifven — jag vågar icke säga *stallets*, då jag icke dervid har några fakta att stödja mig på, utan det var från en numera afliden bankofullmäktig den tanken utgick att få ett fördelaktigt läge för riksbankshuset genom att uppföra det på Helgeandsholmen, och en del herrar bankofullmäktige hafva sedan varit flitiga och energiska arbetare för denna sak. Jag skulle för min del vilja vara med om att förlägga detsamma dit och låta Riksdagen förblifva i orubbadt bo på Riddarholmen; sessionsrummen skulle här kunna byggas, der de låga flyglarne äro belägna. Detta skulle ganska lätt kunna gå för sig. Då skulle man slippa en mängd dyrbara kostnader, slippa bygga i strömmen, slippa dessa undersökningar, slippa den dyrbara grundläggningen på 70 à 90 fots djup i sjön. Då finge riksbanken en byggnad, som skulle vara en verklig prydnad för staden. Då behöfde man ej gyttra ilop dessa byggnader; ty det kan ej nekas, att det måste taga sig temligen illa ut, att, såsom det föreslagits, klämma till hopa dessa

Angående anstånd med uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och Riksbanken.

(Forts.)

Angående an- byggnader på ett trångt ställe. Då skulle man der kunna sätta
 stånd med riksbankshuset på fasta laud och slippa fylla i strömmen samt
 uppförande å äfven slippa långvariga processer med Mälarens strandegare, hvar-
 Helgeandshol- igenom hela företaget hindras att komma till utförande. Man
 men af nya måste medgifva, att tiden är dyrbar för att få i ordning en ny
 byggnader för sessionssal för Andra Kammaren, ty i och med det, att folkmäng-
 Riksdagen och den tilltager, kommer åtminstone denna kammare att blifva allt-
 Riksbanken. för trång och omöjlig för sitt ändamål. Den är redan för trång
 (Forts.) för antalet ledamöter i densamma och i alla händelser mycket
 olämplig. Då kunde man äfven åstadkomma, att arbetet med
 uppförande af den nya byggnaden ställdes i gång. Riksbanken
 kan mycket väl gifva sig till tåls, der den är, ännu någon liten
 tid, till dess att frågan blifver utredd, huru vida det är staten
 eller Stockholms stad, som egentligen har dispositionsrätt till ström-
 fåran. Det finnes så många anledningar att begära en dylik ut-
 redning, att det nu icke kan skada att göra framställning härom,
 när i alla fall tiden icke medgifver, att byggnadsarbetet påbörjas
 i år. Begärde man hos vederbörande att få se den utredning,
 som de i detta fall gjort, kunde man äfven komma i tillfälle att
 bedöma, huru vida denna är tillfredsställande eller ej. Det måtte
 finnas någon fruktan för, att denna utredning skall visa, att byg-
 gnadsbeslutet varit förhastadt, och att byggnaderna nu icke kunna
 utföras utan ofantliga kostnader och svårigheter. Med den åsigt
 jag har derom, att det vore lämpligast att sätta riksbankshuset
 på Helgeandsholmen, kan jag icke vara med om herr Walldéns
 förslag, att man skulle söka en annan plats för riksbankshuset,
 utan skulle tvärt om vilja säga: låt riksbanken vara ensam på
 Helgeandsholmen och låt riksdagshuset få sin plats på Riddar-
 holmen! Som emellertid något sådant förslag nu icke föreligger,
 utan blott ett förslag om utredning af frågan, skall jag icke göra
 något yrkande derom. I och med detsamma man får en utred-
 ning af frågan, tror jag, att sunda förståndet skall taga ut sin
 rätt och säga: låt oss bygga ett nytt hus, hvilket det nu må vara!
 För öfrigt kan jag icke annat än instämma med herr Sven Nils-
 son derom, att huru skall väl efterverlden döma, när denser, att
 vi gyttrat i hop två sådana byggnader, hvilka hvar för sig böra
 vara monumentala och fordra olika stil och olika förhållanden.
 På det man icke må sammangyttra dessa byggnader och sålunda
 kanhända icke få någon af dem tillfredsställande och ändamåls-
 enlig i brist på utrymme, tror jag, att det nu vore skäl att taga
 denna fråga i förnyadt öfvervägande. Dock vill jag instämma
 med herr Walldén i hans yrkande om en utredning, hvilken all-
 deles icke hvarken kan fördröja eller skada frågan.

Herr Herslow: För min del skulle jag gerna vilja göra
 en fråga, herr talman. Detta är väl ändå bara en diskussions-
 öfning, ungefär som om vi sutte i en teknologförening? Icke är

väl på fullt allvar mening att på dessa grunder och i detta syfte få fram ett riksdagsbeslut? *Angående anstånd med uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och Riksbanken.*

För tre år sedan kommo vi efter tio års sträfvanden, undersökningar och jemkningar till ett beslut för att fylla ett behof, som efter mitt förmenande var af den mest tvingande beskaffenhet: att skaffa ett drägligt hus för rikets representation och skapa ett säkert hus för rikets bank. Vi hafva gått ett godt stycke på den vägen under dessa tre år och redan undanstökat hvad som var för mig, och jag tror äfven för de flesta ledamöter af denna kammare, den mest påkostande delen af programmet. Vi hafva betalat 1,000,000 kronor för ett stall, åtskilligt för en bazar och åtskilligt för tvättinrättningar. Dessa penningar hafva vi betalt ut för att komma åt en tomt, som skall räcka till åt oss för ändamålet; och när vi passerat detta obehagliga skede och skola till att bygga, då kommer någon och yrkar: »äh nej, låt bli detta! Det var bra, att ni gifvo ut de der millionerna, det passar oss bra, men resten af programmet konvenerar oss icke!»

Jag kan tänka mig att för upphäfvande af ett riksdagsbeslut utaf sådan art, som detta, skulle kunna förekomma två anledningar. Riksdagen tillsatte en byggnadskomité, och denna komité fick uppdrag att tillkalla de dugligaste och mest sakkunnige personer, den kunde få, för att rådgöra sig med. Om nu denna komités förtroendemän sedan kommo till oss och sade: »utrymmet räcker icke till för ändamålet, eller byggnadsgrunden duger icke, eller det hela blir i en eller annan form omöjligt att utföra på sätt, Riksdagen önskar och med de kostnader, Riksdagen beräknat», då skulle jag kunna säga: med denna framställning från vår egen verkställande komité måste vi revidera beslutet! Men hvad säger komitén? Den säger: »byggnadsgrunden är bättre, än vi vågade hoppas, och utrymmet är större, än vi tänkt oss! Vi få reservlokaler så stora, att sedan vi skaffat utrymme för allt, dessutom 40,000 qvadratfot obegagnadt rum återstår för framtida disposition. Framför riksdagshuset hafva vi en fri plats så stor, som Gustaf Adolfs torg, och mellan byggnaderna hafva vi en gata, bredare än Drottninggtan. Hvad kostnader beträffar kunna dessa ännu icke i detalj bestämmas för sådana storartade byggnader. Men, hvad vi bestämdt kunna kalkylera, är att vi få ett öfverskott på så och så många hundra tusen kronor, genom besparingar i afseende å grundläggningskostnaderna, och derutöfver hafva vi de ständigt växande, ej beräknade räntorna på de 5,000,000 kronor som af Riksdagen anslagits». — Från de män, åt hvilka vi gifvit i uppdrag att öfvervaka verkställigheten och genomförandet af beslutet, hafva vi endast fått den förklaring, att detta beslut låter sig i allo väl verkställas.

Men jag kan äfven tänka mig ett annat skäl och en och annan anledning, hvarför det en gång fattade beslutet skulle kunna af Riksdagen upphävas. Jag kan föreställa mig, att, när

(Forts.)

Angående an- jag håller på att bygga mig ett hus, grannen, egaren till grann-
 stånd med tomten, kommer till mig och säger: »ja, ni bygger det der huset,
 uppförande å och det är er fulla rätt, men mig kommer det till skada; vill ni
 Helgeandshol- icke låta bli att genera mig med detsamma, det skymmer mitt!
 men af nya Jag skall i stället härför gifva eder en annan plats!» — Jag
 byggnader för Jag skall i stället härför gifva eder en annan plats!» — Jag
 Riksdagen och kan tänka mig, att Stockholms kommun komme med en sådan
 Riksbanken. framställning i en eller annan form. Stockholms kommun har en-
 sam rättighet att tala ur Stockholms stads synpunkt, liksom det

(Forts.)

är Riksdagen ensam, som kan vara målsman för Riksdagens och riksbankens intressen. Stockholms stad kunde säga: »det skulle passa oss bäst, om det blott blefve ett hus på Helgeandsholmen. Här skolen i få tomt till det andra huset!» Äfven detta skulle jag, som sagdt, kunna tänka mig som skäl för en revision af beslutet. Men Stockholms stad har icke gjort någon sådan framställning eller något sådant erbjudande, ty staden har icke alls yttrat sig i frågan. Det är icke Stockholms stad, som gjort framställningen. Hvem är det då? Det är en *mening*, det är ett sällskap af intresserade, estetiserande och teoretiserande i Stockholm, det är med ett ord sagdt, hvad jag skulle vilja kalla: *Herr Stockholm*. Det är han som — herr Stockholm är nemligen en mycket mångsidigt bildad och intresserad man, slängd i teknologi och hemmastadd i alla konster, fria konster och sköna konster, *fria* isynnerhet, — det är han som med det älskvärdt obesvärade väsen, som är en af Herr Stockholms trefligaste karaktersdrag nu kommer och säger: »hör nu, Riksdagen har köpt den der tomten och tänker bygga ett hus der! vet ni detta var dumt! Det är sant, att ni beslutat det, men det var ett enfaldigt beslut! Jag har tänkt en smula på saken; jag begär icke, att ni genast skola upphäfva detsamma; jag begär heller icke, att ni skola antaga min åsigt om, hvar husen skola ligga, ty se det vet jag ej! Jag vill blott, att ni skola icke lägga husen der ni beslutat lägga dem! Jag vill, som sagdt, ännu ej begära det formella upphäfvande af beslutet; men för ögonblicket kunnen i väl göra mig så mycket, att ni sätta till en utredning för att öfvertyga eder om, att det var ett dumt beslut!»

Huru det än är, föreställer jag mig dock, att, om förslaget om denna utredning än skulle falla en och annan på läppen och därför antagas — med tillhjälp af dem, som icke ville vara med om beslutet förra gången och därför nu vilja hafva detsamma upprifvet — något som jag icke kan godkänna — så är det dock i hela landets intresse, att hvad som i Riksdagen beslutes, äfven mot våra individuella åsikter, som representanter sedermera af oss formelt respekteras. Jag tror icke, att den föreslagna utredningen skulle föra till något annat resultat, än att vi möjligtvis skulle kunna hitta på någon ny tomt, som vi af Stockholms stad eller af någon Stockholms tomtägare skulle kunna få köpa för ytterligare några millioner, och för att på detta lyckliga resultat

ännu få vänta ytterligare några år, innan byggnaderna skulle kunna påbörjas. Jag kan knappast föreställa mig, att detta kan vara kammarens önskan. Om ock beslutet kommit till stånd mot minoritetens önskan — såsom hvarje annat beslut tillkommit — så kan man likväl icke påstå, att det saknat utredning, då för detta ändamål komitéer tillsats och undersökningar gjorts i jag tror tio år. Men om det upphäves nu för att ställa en ny »utredning» drager det beslutet öfver oss en tidsförlust, som vi icke hafva råd till och millionkostnader, hvilka vi sannolikt heller icke skola få råd till. När detta är det enda resultatet, så — hvilka förhoppningar man kan hafva fäst vid att få saken behandlad den 2 maj — vill jag hoppas, vågar jag tro, att kammaren icke kan eller skall fatta mer än ett beslut i denna fråga, och det är att vidhålla sitt beslut och sålunda nu bifalla utskottets förslag.

Angående an-
stånd med
uppförande å
Helgeandshol-
men af nya
byggnader för
Riksdagen och
Riksbanken.

(Forts.)

Med herr *Herslow* förenade sig herrar *Petersson* i Hamra, *Peterson* i Hasselstad, *Janson* i Carlshed, *Bergendahl*, *Broström*, *L. Eklund*, *Rosengren*, *Swarling*, *Redelius*, *Wijkander*, *Andrén*, *Bratt*, *Lilljeqvist*, *Andersson* i Ölsund, *Arhusiander*, *Jonson* i Fröstorp, *Palm*, *Wendt*, *Thermænius*, *Gunnar Eriksson*, *Larsson* i Upsala, *Anderson* i Skeenda, *Eliasson*, *Kihlberg*, *Holmgren*, *Åström*, *Johansson* i Strömsberg, *Andersson* i Hamra, *Sjöberg*, *Örwall*, *Larsson* i Mörtlösa, *Jönsson* i Gammalstorp, *Olsson* i Frösvi och *Andersson* i Malmö.

Herr *Pehrson* i Törneryd anförde: Då jag deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet, och jag likaledes funnit anledning att i viss mån reservera mig mot utskottets motivering, skall jag anhålla att i allra största korthet få säga några ord.

Mig har det icke förundrat, att många uttalat sitt missnöje öfver det beslut, 1888 års Riksdag fattade att afrödja Helgeandsholmen för att der uppföra tvenne stora byggnader, hvar för sig af den beskaffenhet, att de — säge hvad man vill — helt säkert förtjena hvart och ett sin särskilda och fristående plats. I detta afseende kan jag icke finna annat, än att hvad professor *Schoulander* i tiden har uttalat angående Helgeandsholmens bebyggande är och förblir ur estetisk synpunkt det rigtigaste. Jag förundrar mig således icke öfver, att man hör någon missbelåtenhet öfver det sätt, hvarpå Riksdagen beslutat bebygga Helgeandsholmen. Men hvad är nu att göra? I likhet med många andra inom denna kammare tillhörde jag minoriteten, när beslutet i denna byggnadsfråga fattades. Jag anser mig emellertid nu böra ställa mig i förhållande till det läge, som frågan för närvarande har; och då synes det mig, som om man hade att öfverväga olägenheter och fördelar emot hvarandra, när fråga uppstått att i mer eller mindre mån göra ändring i det beslut, som Riksdagen en gång fattat. Hade man dervid kunnat peka på några i eko-

Angående an-
ständ med
uppförande å
Helgeandshol-
men af nya
byggnader för
Riksdagen och
Riksbanken.

(Forts.)

nomiskt afseeude bestämdt gifna fördelar af en ändring skulle jag, med den uppfattning jag i öfrigt har om denna byggnadsfråga, otvifvelaktigt biträdt en sådan mening vid ärendets behandling inom utskottet. Men härutinnan har motionärerna såsom redan en talare påpekat, lemnat en lucka i sin framställning, hvilken vi inom utskottet, som i viss mån delade motionärernas mening, sökte afhjelpa genom att till fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret framställa det spörsmålet, om fullmäktige kunde säga oss, att någon annan lämplig plats för riksbankshusets uppförande stod att erhålla. Den frågan undertrycktes i utskottet och fick sålunda icke till vederbörande komma fram. Och man kan icke heller leta sig till något svar på den frågan ifrån det utlåtande man erhållit från byggnadskomitén.

När alltså hvarken motionärerna eller utskottet kunnat visa hvad man skall sätta i stället för det man vill taga bort, så synes det mig, som om man skäligen icke kunnat från utskottets sida göra en sådan framställning som den, att Riksdagen skulle i mer eller mindre mån ändra sitt en gång fattade beslut. Detta har varit hufvudskalet för mig att biträda det slut, hvartill utskottet kommit.

Min reservation afser, såsom herrarne se, endast en erinran mot en del af utskottets motivering, nemligen emot hvad utskottet yttrat i tredje punkten eller att »ett förläggande af riksdags- och riksbankshus på olika ställen utan tvifvel skulle icke blott erbjuda stora svårigheter att genomföra, utan äfven medföra betydligt ökad och för närvarande alldeles oberäknelig kostnad.» I dessa ord har jag icke kunnat instämma, ty jag anser fullkomligt obevisadt, att det skulle behöfva bli dyrare att förlägga riksbankshuset på annan plats än på Helgeandsholmen.

Om jag skulle uttala någon mening härom, så skulle det vara den, att jag anser det vara möjligt att få en plats på annat ställe än på Helgeandsholmen, en plats som både kunde blifva lämplig för riksbankshuset med afseende på läget, och i fråga om kostnaden billigare än den kommer att bli på Helgeandsholmen. Men jag kan naturligtvis icke begära, att, om jag skulle föreslå någon plats, kammaren skulle fästa afseende dervid. Motionärerna hafva icke tilltrött sig att framlägga något förslag härom, och, som jag sagt, fick utskottet icke framställa någon fråga härom till fullmäktige; hon undertrycktes. Och då finna herrarne, att vi, inom utskottet, som hyst annan uppfattning i frågan än utskottets flertal, detta oaktadt icke kunnat förorda saken till annan utgång än som skett.

Detta är i korthet den ställning till frågan jag intagit. Och jag kan sålunda icke se annat, än att man måste i sak bifalla hvad utskottet hemställt.

Herr Westerberg: Efter herr Herslows uppträdande och anförande i denna fråga vore det alldeles öfverflödigt för mig att

yttra mig. Men jag har blifvit ombedd derom af flere meningsfränder inom kammaren, som tycka, att jag såsom yrkesman borde äfven offentligen angifva min uppfattning i en så stor fråga som denna. Jag skall dock icke ingå i några speciella anmärkningar eller gemälen, ehuru detta kunde vara rätt lockande.

Det är mycket vanligt för oss, som hafva med byggnadsfrågor att göra, att oupphörligt möta invändningar, af ungefär liknande beskaffenhet, med dem som framställts, innan denna fråga nu kommit till slutdrabbningen. Och det gäller då att taga hvarje faktor med i beräkningen.

Här hafva framhållits i dag i kammaren två nya faktorer, delvis möjligen såsom skrämskott och delvis såsom varning. Öfver dessa tror jag icke vi kunna komma längre än att bilda oss ett eget litet omdöme, då vi icke kunna definitivt afgöra dem: jag menar den juridiska vattenrättsfrågan och framtidens dom. Hvad den första frågan beträffar, anser jag att så väl svenska representationen som riksbanken nog torde komma att kunna försvara det steg, de taga, både gent emot anspråken på strandrätt och vattenrätt, hvilka senare för öfrigt tyckas inkränka sig till den vattenkraft, som Stockholms stad låter obegagnad löpa förbi i strömmen. Med afseende på den framtidens dom, som anses skola drabba hvar och en här af oss, som deltagar i beslutet, så må jag säga, att jag betvivlar, att den så synnerligen tungt kommer att drabba till exempel hemmansegarne från Småland, åtminstone hvad det estetiska elementets Nemesis vidkommer. Med afseende åter på de talanger, som på ett synnerligen förtjenstfullt sätt uppträdt såsom motståndare till frågan, tror jag, att deras sträfvan att vinna en monumental byggnad på Skeppsholmen jemväl skall förmildra efterverldens dom, då vi nu bevara denna holmes skönhetsbehandling åt framtiden, åt det unga slägte, som der kan få tillfälle öfverglänsa det arbete, som denna kammare i dag, såsom jag hoppas, kommer att besluta för Helgeandsholmens bebyggande.

Jag skulle blott till detta vilja lägga ett uttalande derom, att jag har det största förtroende till de män, som hafva riksbyggnadernas uppförande och förvaltningen af byggnadsarbetet sig anförtrodt. Det fordras för att vinna harmoni vid ett estetiskt byggnadsarbete, lika väl som vid utförandet af ett musikaliskt stycke, att icke flera personer samtidigt och i olika tonarter klinka på tangenterna. Det fordras lugn och ro. Vi göra således allra bäst, då vi med förtroende lemna sakens utförande åt de personer, som nu handhafva densamma.

Här har talats åtskilligt om det begränsade utrymmet, och man har särskildt framhållit, att ljusgårdarna skulle vara en af de ömmaste punkterna för angreppen mot förslaget. Jag tror mig emellertid ha funnit, att den skönhetslinie, som blifvit fastslagen såsom ett axion, dock icke torde vara så absolut berättigad,

*Angående an-
stånd med
uppförande å
Helgeandshol-
men af nya
byggnader för
Riksdagen och
Riksbanken.*

(Forts.)

*Angående an
stånd med
uppförande å
Helgeandshol-
men af nya
byggnader för
Riksdagen och
Riksbanken.*

(Forts.)

att man icke skulle kunna rubba något derpå och derigenom vinna utrymme inom ljusgårdar och andra lokaler, ifall man så önskade. Jag tror för resten, att det i sista hand icke blir en ur uteslutande ekonomisk synpunkt bedömd fråga utan fastmer att, om kammaren vill och vill den med full viljekraft, behöfver man ej befara, att nödiga medel vid utförandet vägras för att derigenom för Sveriges framtid visa, att man äfven nu kan med till hands stående materiel utföra en fullt värdig, monumental byggnad på Helgeandsholmen, vare sig en sammanbyggnad af de två eller en enda. Det är fullkomligt berättigadt att bygga en hufvudbyggnad med dertill hörande ekonomibyggnad, ehuru denna uppfattning af några i nu föreliggande fall påpekats såsom felaktig. Begreppet ekonomibyggnader torde knappast finna en lämpligare parité än då riksdagsförsamlingens riksdagshus har sin ekonomibyggnad, Riksbanken vid sidan.

Jag yrkar därför bifall till utskottets här uttalade afslag å de ifrågakommande motionerna, eller »att herrar friherre af Ugglas' och Walldéns ofvanberörda motioner icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.»

Herr Stjernspetz: Ehuru jag tänkt betrakta denna sak ensamt från den ekonomiska sidan, då jag tror mig kunna visa, att en och annan million kunde besparas statsverket, om ytterligare utredning finge ega rum, kan jag dock icke undgå att något beröra den estetiska sidan af saken; detta med anledning af den nästföregående ärade talarens yttrande, »att en landsortsrepresentant från Småland eller någon annan provins kunde nog bära efterverldens tadel för ett möjligen dåligt beslut i denna fråga». Såsom varande laudsortsrepresentant vågar jag på det bestämdaste protestera emot detta yttrande. Må vi, som äro från landsorten, vara huru obskura personer som helst, så tror jag dock, att hvarje sådan representant, likaväl som någon annan, vore han också från Göteborg, icke vill ha det ryktet om sig, att han biträder mindre lämpliga riksdagsbeslut, som skola kunna klandras af efterverlden.

Då jag nu öfvergår till den ekonomiska frågan, så vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på Riksdagens mening, då det var fråga om att bygga de nya gardeskasernerna. Riksdagen beslöt nemligen att låta försälja de gamla mera värdefulla tomterna och flytta kasernerna till utkanten af Stockholm. Försäljningssumman blef så stor, att den icke blott räckte till kostnaderna för de nya storartade kasernernas byggande, utan derutöver lemnar omkring en million i öfverskott till statsverket. Nu är förhållandet det, att denna plats, som man äflats att belamra med riksdags- och bankhus, är den dyrbaraste i Stockholm, ja i hela Sveriges rike. Dess värde kan jag visserligen icke uppgifva. Men det bör icke vara svårt att inse, att antingen Stockholms

stad eller något enskildt konsortium skulle kunna för densamma betala millioner, eller ock lemna för ändamålet *bättre* byggnadstomter i utbyte.

Härtill kommer, att denna plats är en ibland de allra dyraste att aptera, det vill säga ordna för dessa byggnader. Den fordrar ett orimligt dyrbart grundläggningsarbete. Af handlingarna framgår nemligen redan, att en pålning — hvilken dock skulle kosta cirka 300,000 kronor — icke kan antagas komma att duga. Man synes slutligen komma till det resultat, att man från den fasta grunden måste bygga med qvaderstenar, hvilket kommer att oerhördt fördyra grundläggningskostnaderna. Vidare skall det göras storartade utfyllnader och byggas kajer rundt omkring holmen och slutligen dyrbara broar både åt norra och södra sidan.

Tyvärre hafva vi icke ännu fått se några verkliga utarbetade kostnadsförslag. Ännu efter 3 år har detta icke skett, antingen man icke vågat eller icke kunnat framlägga sådana. Detta visar, att frågan ännu efter 3 år är i ett mycket outredt skick. När denna plats är den dyrbaraste i Sverige och dertill ingen plats finnes i Stockholms stad, som fordrar så oerhörda uppoffringar för att blifva lämplig, när derjemte ett enhälligt klander försports från snart sagdt alla estetici, så synes det besynnerligt, att Riksdagen nödvändigt ändå vill förlägga byggnaderna der. Det är, efter mitt bestämda förmenande, det största slöseri med statens medel. Jag ser dervid frågan hufvudsakligen ur ekonomisk synpunkt, och bestridas kan icke, — ifall man verkligen vill kalkylera — att ensamt valet af denna plats kommer att fördyra dessa byggnader med öfver en, kanske två millioner! Jag hemställer, om vi icke kunde hemljuda Stockholms stad denna plats; jag är då viss, att densamma, om den icke rent af upplåter plats för riksdags- och riksbankshus, åtminstone bidrager till anskaffande af en sådan; vi få då åtminstone fast grund att bygga på och slippa alla dessa dyrbara arbeten för platsens ordnande. Om man närmare vill tänka på kostnaden för dessa byggnader, bör det för hvar och en vara tydligt, att sjelfva den ekonomiska botten för frågan är falsk.

Jag instämmer visserligen i det närmaste i herr Walldéns förslag; men jag anser det vara orätt att binda banko- och riksgäldstullmäktige vid en så pass begränsad skrifvelse som den föreslagna; de borde äfven kunna hafva rättighet att upptaga den frågan, om icke *båda* husen kunde lämpligen läggas på andra platser och deremot Helgeandsholmen upplåtas åt Stockholms stad eller på annat sätt för statsverkets räkning göras fruktbringande.

Man har sagt, att vi villo upprifva ett föregående riksdagsbeslut. Jag svarar: nej. Vi begära endast en utredning. En sådan hafva vi verkligen rättighet att fordra. Ty då denna fråga

Angående anständer med uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och Riksbanken.

(Forts)

Angående an-
stånd med
uppförande å
Helgeandshol-
men af nya
byggnader för
Riksdagen och
Riksbanken.

(Forts.)

var före för 3 år sedan, och det då framställda förslaget antogs, så skedde det till stor del på grund af förespeglingar, att riksbanken inom kort skulle få en bättre lokal — inom 3 å 4 år, menade man. Nå, huru står frågan nu? Man har icke ännu, efter dessa års förlopp, ens kunnat framlägga vare sig fullständiga ritningar eller kostnadsförslag! Vi blefvo tydligen »dragna vid näsan» vid den riksdag, då frågan framlades och beslöts. Jag insåg detta redan då och uppträdde så mycket jag förmådde emot förslaget. Men det »nya systemets» kända majoritet genomdref det sorgliga beslutet. Herr Walldéns förslag innebär icke ett upprifvande af ett riksdagsbeslut, utan det är en hjälpsam hand, som räckes dem, hvilka hafva frågan under handläggning, på det att de må komma ur det dilemma, i hvilket de råkat, då de på 3 år icke ens kommit till första början med utförandet af Riksdagens beslut, och hvilket tydligen icke heller kan till alla delar utföras. Ehuru i hufvudsak instämmande i herr Walldéns yrkande, ber jag dock att få något annorlunda formulera detsamma. Jag vågar nemligen föreslå »att Riksdagen ville uppdraga åt fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret att taga i förnyadt öfvervägande frågan, om icke byggnadsplatsen för riksbanks- och riksdagshus skulle annorstädes än på Helgeandsholmen kunna beredas, samt till nästa Riksdag inkomma med fullständig utredning så väl derom som angående de kostnader, som genom en sådan förändring af Riksdagens beslut kunde uppkomma».

Jag anhåller, herr talman, om proposition på detta mitt yrkande.

Herr Linder: När kamrarna för några få dagar sedan enhälligt antogo förslaget till sjölag, så torde det väl icke hafva varit därför, att flertalet kunde tillmäta sig sakkunskap i den frågan. Det skedde nog därför, att Riksdagen då kunde ansluta sig till en fullständig och pålitlig utredning af sakkunniga personer.

Riksdagen står här inför en annan fråga, der omöjligen flera än ett ringa fåtal kunna tillmäta sig sakkunskap. Äfven här måste vi stödja oss på auktoriteter. Men huru låta auktoriteternas omdömen i detta fall? Det vore icke att uttrycka sig riktigt, om man helt enkelt påstode, att de äro sins emellan oense. Af andra är redan ådagalagdt, att de personer, på hvilkas auktoritet vi här hafva att stödja oss, till det ojemförligt öfvervägande antalet äro *emot* det sammansatta utskottets här föreliggande förslag. Och ifrån de konstnärer, som yttrat sig för en anordning enligt detta förslag, har åtminstone icke förnummits någon konstnärsentusiasm.

Hvad gäller den fråga, som nu här afhandlas? Jo, det största byggnadsföretag, som på långliga tider förekommit i vårt

land och som är af den beskaffenhet, att säkerligen icke på mycket länge här kan förekomma något dermed jemförligt. En föregående talare har — om jag uppfattade honom rätt, — påstått att det här vore endast fråga om att få ett »drägligt» hus för Riksdagen och ett »säkert» hus för riksbanken. Jag blef högeligen förvånad öfver att höra uppgiften begränsas derhän. Efter min mening måste Riksdagen söka att få monumentala hus både för Riksdagen och riksbanken. Det gäller ju att för århundraden uppföra byggnader, som skola representera vårt lands intresse för byggnadskonsten och visa dess förmåga att bedöma sådana. — Hos oss är det som om det vore »förgjordt», när stora företag skola utföras. Redan Ehrensvärd varnade sin nation för att icke hängifva sig åt hetsigheter vid tillfällen, då sådana äro farliga. Men särskildt i fråga om byggnadsföretag har nationen icke velat följa hans vink. Man har merendels tagit sig för kort tid, och därför har det ock visat sig, att våra stora offentliga byggnader, när de blifvit färdiga, icke varit tillfredsställande. Vi hafva exempelvis här i Stockholm en byggnad, som kostat ofantliga summor — jag menar nationalmuseum; — men icke har landet någon synnerlig heder af det arbetet. Icke kan man peka på den byggnaden och säga: Detta är ett bevis på att vi här i Sverige förstå oss på att bygga monumentalt.

Nu är fråga om ett uppskof i frågan om riksdags- och bankhusen. En mängd af kammarens ledamöter tycker, att ett sådant uppskof är obehöfligt. Den ene talaren efter den andre frågar: »Kan man påstå, att detta ärende saknar utredning?» Nej, det har ingen menniska påstått. Men jag och flere med mig påstå, att vi icke fått *tillräcklig* utredning. De, som känna något till byggnadskonstens historia, veta hvilken omsorg man i andra land nedlagt på att komma till full klarhet, när det gällt dylika byggnader.

I fråga om auktoriteter vill jag ytterligare betona, att just de sakkunniga äro emot att nu ifrågavarande byggnader utföras i öfverensstämmelse med 1888 års Riksdags beslut. Jag har den förmånen att känna en stor del af våra mest framstående konstnärer, jag har talat med en mängd af dem i detta ämne, och jag försäkrar herrarne, att jag icke hört en enda yttra något gillande af nämnda Riksdags åtgöranden i Helgeandsholmsfrågan; tvärtom. Ingen olycka sker genom ett kort uppskof; men jag måste betrakta det såsom en verklig olycka, om i brist af utredning dessa byggnader komma att blifva otillfredsställande.

Här har talats om framtidens dom. Det kan ju hända, att, trots allt, efterverlden kommer att tala om den välsignade 1891 års Riksdag; men om utskottets förslag här antages, så fruktar jag, att ordet välsignad af mången fattas i ironisk betydelse.

Angående anstånd med uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och Riksbanken.

(Forts)

Angående an-
stånd med
uppförande å
Helgeandshol-
men af nya
byggnader för
Riksdagen och
Riksbanken.

(Forts.)

Herr Bokström: Herr talman! Såsom ledamot i sam- mansatta stats- och bankoutskottet har jag ansett mig pligtig att i någon mån bemöta de anmärkningar, som framstälts i en vid betänkandet fogad reservation. Emellertid har nu diskussionen fortgått länge, och jag hoppas, att kammaren skall tillgifva mig, om jag väsentligt inskränker mitt yttrande. Jag skall sålunda icke ingå i någon ytterligare utredning, om motionärernas förslag innebär ett upprifvande af Riksdagens beslut eller icke.

Herr Lyttkens påstod, att 1888 års beslut i denna fråga var ett lättsinnigt och förhastadt beslut. Jag vågar icke ingå på denna hans mening, utan kan på sin höjd medgifva, att det var ett ganska raskt beslut. Han påstod vidare, att vid tiden för detta besluts fattande någon utredning icke förelåg. Detta är icke med verkliga förhållandet öfverensstämmande, ty utredningar hade i långa tider fortgått om, huru Helgeandsholmen skulle på lämpligt sätt användas, och 1888 års Riksdag hade godt kunnat bilda sig ett omdöme om, hvartill denna holme kunde vara användbar. Det var Riksdagen icke obekant, att Nicodemus Tessin, skaparen af Stockholms slott, varit af den åsigt, att en större monumental byggnad kunde och borde uppföras på vestra delen af Helgeandsholmen. En man med ett så fräjdadt svenskt konstnärnamn som Bengt Erland Fogelberg ville hafva nationalmuseum dit förlagdt. Med anledning af en inom Riksdagen väckt motion om Helgeandsholmens ordnande företogos 1872 icke så obetydliga undersökningar på holmen af kapten Cronstrand, som då fann grunden synnerligen förträfflig. I en komité för riksdagshusbyggnadsfrågan, som var tillsatt med anledning af 1879 års Riksdags beslut, satt bland andra arkitekten, nuvarande professoren F. G. A. Dahl, hvilkens auktoritet i denna fråga icke må underskattas. Denna komité yttrade, i afseende på plats för det nya riksdagshuset, att *»denna dertill fullt lämpliga plats, som finnes i Stockholm, vore Helgeandsholmens vestra del, der en tillräckligt stor byggnad skulle kunna anordnas utan att skymma slottet eller menligt inverka på taflans skönhet, från hvilken sida man än betraktar den.»*

Af 1884 års komité uttalade sig i samma rigtning öfverintendenten Helgo Zettervall, riksarkivarien C. G. Malmström jemte två andra ledamöter.

Vidare förelåg för 1888 års Riksdag ett af majoren C. J. Knös upprättadt kostnadsförslag öfver planering och grundläggning för nytt riksdagshus å Helgeandsholmen med dertill hörande yttre anordningar. Dessutom förefans arkitekten G. E. Höjers kostnadsförslag till nytt riksbankshus och ett ytterligare tillägg till Knös' föregående förslag med särskildt fästadt afseende å förläggandet af jemväl ett riksbankshus på holmen. Vidare var för 1888 års Riksdag tillgänglig en promemoria af professor Ernst Jacobsson, angående en ny byggnad för Sveriges riksbank. Der

jemte förelägo också planritningar till hus för Riksdagen, riksdagens justieombudsman och riksgäldskontoret, hvilken byggnad man tänkt förlägga på Helgeandsholmen. Vidare fans det ett förslag till plats för riksdags- och riksbankshus å Helgeandsholmen, der skönhetslinien icke är bortglömd, på det att de tilltänkta byggnaderna icke skulle träda kongl. slottets majestät för nära. Man ser sålunda, att 1888 års Riksdag visserligen icke saknade ganska omfattande utredningar, som kunnat läggas till grund för riksdagens beslut, ehuru de icke voro så fullständiga, som jag skulle hafva önskat, om jag då varit riksdagsman, i hvilket fall jag kanske icke vågat gå med på detta något raska beslut. Emellertid föreställer jag mig, att 1888 års Riksdag resonnerade som så: denna stora byggnadsfråga, som så mycket påverkas af hvars och ens subjektiva uppfattning och som därför är en fråga till icke oväsentlig del om tycke och smak, denna fråga kan icke godt redas af 400 riksdagsmän, utan det mest praktiska sättet att få den löst är att öfverlemna åt några delegerade, för hvilka riksdagen har förtroende, att fortsätta med de utredningar, som för frågans lösning äro nödvändiga, och att jemväl till dessa förtroendemän öfverlemna att uppföra riksdags- och riksbankshus på den plats, som Riksdagen dertill funnit mest lämplig och tjenlig. Af utskottets betänkande har kammaren funnit, att den komité, som blifvit af riksbanksfullmäktige särskildt utsedd för att bringa Riksdagens beslut till verkställighet, funnit, att åtskilliga af de farhågor, som icke utan fog vid 1888 års riksdag framställdes mot det då fattade beslutet, numera blifvit skingrade, så att komitén kommit till insigt om, att man icke behöfver vara orolig för, att utrymmet skulle vara för litet och grunden otjenlig, att Drottninggatans förlängning skulle få för ringa bredd, eller att omgifvande strandgatorna skulle bli för smala. Dermed äro visserligen icke alla farhågor vederlagda, men på den punkt, frågan nu står, kan man dock hafva ganska goda förhoppningar om, att det skall lyckas komitén att lösa de återstående knutarne, så att icke några förvecklingar uppstå med hänsyn till strömregleringen, och att det slutligen också skall lyckas komitén att på den af Riksdagen anvisade platsen i enkel och värdig stil uppföra både riksdags- och riksbankshuset.

Som en af de väsentligaste positiva anmärkningarne mot verkställandet af detta beslut har anförts, att komiterade öfverskridit sin befogenhet, då de velat sammanbygga riksdags- och riksbankshusen med hvarandra. Den af utskottets ledamöter, som först hade ordet, fästade uppmärksamheten på, att så icke är förhållandet. Jag vågar, i hufvudsak anslutande mig till hans uttalade mening, dock göra en liten erinran mot hvad han sade om att dessa hus skulle vara förenade med brandmurar, ty så blir icke förhållandet, ty endast de östra hörnspetsarne af riksbankshuset komma att tangera motsvarande vestra hörnspetsar

Angående anstund med uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och Riksbanken.

(Forts.)

Angående an- af de öfverbyggda portalerna, som tillhöra riksdagshuset, och
 stånd med mellan de föreslagna byggnaderna skulle blifva en så bred gata,
 uppförande å Helgeandshol- som den ärade ledamoten af utskottet anförde, hvarför jag tror,
 men af nya att denna anmärkning, som gjorts af motionärerne och reservanten,
 byggnader för icke kan förtjena något afseende.

Riksdagen och
 Riksbanken.

(Forts.)

Ur estetisk synpunkt har särskildt framhållits, att det skulle
 vara så olämpligt att sammanföra byggnader med så skilda ända-
 mål som riksbanks- och riksdagshus. Jag tror likväl, att de
 auktoriteter, som drifva denna mening, icke kommit att lägga
 märke till den alldeles särskilda ställning, som Sveriges riksbank
 intager till Sveriges Riksdag. I § 72 regeringsformen heter det:
 »Riksbanken förblifver under Riksdagens egen garanti och vård»,
 etc. Detta antyder ett så intimt samband mellan riksdags- och
 riksbankshus, att det alls icke kan anses oegentligt, om några af
 deras hörnspetsar tangera hvarandra.

Den ärade reservanten har sammanfattat sina anmärkningar
 mot utskottets förslag i några särskilda punkter, som skulle inne-
 bära positiva bevis för, att en ny utredning är alldeles nödvändig.
 Om det positiva bevis, som skulle ligga i sammanbyggandet, är förut
 taladt. Vidare anføres den omständigheten, att en pristäffing, som an-
 ordnats, misslyckats, att efter denna pristäffing uppgjorts en skizz,
 som derefter kasserats, samt att sedermera flera öfverarbetningar
 hafva företagits, utan att man ännu hunnit till målet att kunna
 bestämma, huru det skall blifva med dessa monumentala bygg-
 nader. Det förvånar mig, att denna anmärkning kommit fram,
 ty det torde vara känt, att vid alla monumentala byggnadsföretag
 ett sådant tillvägagående måste användas, för att man skall
 kunna komma till ett fullt tillfredsställande resultat. Och önskar
 man, att ett sådant tillvägagående måtte komma till sin rätt, så
 är det alldeles nödvändigt, att en delegation, som är samlad hela
 året, har befattning med frågan, hvilken icke skulle kunna på
 samma sätt tillgodoses, om Riksdagen skulle genom voteringar
 härstädes öfver skönhetslinier och andra detaljer spika fast, huru
 dessa byggnader skola uppföras och vara inrättade.

Jag ber dem af kammarens ledamöter, som så mycket talat
 om, att auktoriteter icke kunna godkänna planen för de här ifråga-
 varande byggnaderna, att lägga märke till, hvad den framstående
 auktoritet, som af den ena motionären kallas den utmärkte
 danske arkitekten och af den andre motionären en framstående
 utländsk arkitekt, har yttrat. Det är icke så långt, jag tar mig
 friheten läsa upp några rader af detsamma. Jag syftar härvid
 på statsrådet Meldahls yttrande af den 10 januari 1891 rörande
 den senaste skizzen till riksdagshuset.

»Det af mig med X. betegnede Udkast til denne Bygning, i
 hvilket der er tagen Hensyn til den væsentlige Deel af de Udtalelser,
 jeg tillod mig at fremsætte i min Skrivelse af den 11:te August f.
 A., er nu saa smukt og godt i sina Hovedtraek, at det ved den en-

delige Bearbejdelse vil kunne føre til en tilfredsstillende Løsning af den foreliggende Opgave.» I fråga om riksbankshuset yttrar han åter: »*Facaden ligesom Lysforholdene i den store Banksal have vundet ved Midtepartiets nye Form, og jeg nærer ingen Tvivl om att ogsaa paa det Grundlag, der er givet i det foreliggende Projekt, hvor alle Programmets Fordringer ere opfyldte, vil lykkes Overintendenten at forme Alt tilrette, paa en kunstnerisk, smuk Maade, saa at ogsaa denne Deel af Bygningskomplekset faaer den Værdighed og Anseelse, som udfordres.»*

Angående anstænd med oppførnde å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och Riksbanken
(Forts.)

Jag skall helt och hållet förbigå de skäl till en särskild utredning, som skulle ligga i de förment bekymmersamma vattenförhållandena, efter som den saken redan är tillräckligt behandlad och skälen bemötta, så att något vidare från min sida icke torde kunna framläggas.

Till sist har den ärade reservanten åberopat, att personer, hvilkas sakkunskap icke kan bestridas, till stort antal inlagt sin gensaga mot Helgeandsholmens bebyggande. Ja, det är sant, och den kritik, som från detta håll framställts, har säkerligen för förslaget lyckliga realiserande varit fruktbärande.

Men man kan likväl beklaga, att den högt ärade svenska Teknologföreningens sakkafdelning för husbyggnadskonst för sitt eget anseendes skull icke tagit kännedom om de utredningar, som förelegat i denna fråga, innan föreningen affattade sina resolutioner. Ty om föreningen så gjort, så skulle säkert flera af dess starka omdömen hafva blifvit betydligt modifierade.

Att emellertid mycket olika meningar kunna finnas i en sådan sak som denna, det är ju alldeles tydligt. Det har funnits så många högt stående auktoriteter för huru Helgeandsholmen skall användas, så att man kan uppsöka sådana för hvarje åsigt, auktoriteter för att Helgeandsholmen alls icke skall bebyggas, för att den skall bebyggas med monumentala byggnader, med bazarer, med schweizerbyggnader och så vidare. En af ledamöterna i 1884 års riksdagshuskomité karakteriserar dessa meningar ganska träffande, då han säger att tvenne grupper dervid hafva framträdt, »den ena mera allvarlig och stadgad med inspiration från arkitekturen å ömse sidor om strömmen, från kongl. slottets storartade fasadmassor och Gustaf Adolfs torgs palatser, den andra åter mera gladlynt och obekymrad, med inspirationen från Strömparterren.»

Om Riksdagen skulle bifalla det yrkande, som är gjordt af herr Walldén, och ännu mera om den bifölle det, som är gjordt af herr Stjernspetz, skulle Riksdagen på vid gavel öppna dörren för det obekanta och det oberäkneliga, och ställa denna fråga, som en gång är af Riksdagen afgjord, under ny debatt i alla dess detaljer. Jag hemställer, om kammaren med kännedom om det skick, hvori riksdagshuset sig befinner, och huru bristfälligt riksbankshuset är, kan anse riktigt och välbetänkt att nu inlåta sig på ett så äfventyrligt företag.

Angående an-
stånd med
uppförande å
Helgeandshol-
men af nya
byggnader för
Riksdagen och
Riksbanken.

(Forts.)

Här har också talats något om historiens dom, som skulle blifva sträng öfver 1891 års Riksdag, om den möjligen icke skulle vilja lyssna till de anbud, som gjorts till oss att upprifva 1888 års beslut. Jag förmodar, att historiens dom beträffande lösningen af riksdags- och riksbankshusbyggnadsfrågan kommer att företrädesvis syssla med 1888 års Riksdag och dess beslut, och jag föreställer mig, att historiens dom under alla förhållanden skall taga hänsyn till icke blott hvad som varit ur estetisk synpunkt det bästa möjliga, utan också till hvad som ur praktisk synpunkt med hänsyn till de förhanden varande förhållandena kunnat åstadkommas, samt till att vi här ännu lefva i ofullkomlighetens värld och i ett fattigt land.

Jag fruktar icke den dom, som kommer att fällas öfver 1891 års Riksdag i detta hänseende, och anhåller om bifall till utskottets förslag.

Herr J. H. G. Fredholm: Jag skall anhålla att med några ord få bemöta de skäl, som den siste talaren anförde för godkännande af utskottets förslag.

Han grundade sitt yrkande i detta hänseende förnämligast derpå, att 1888 års riksdagsbeslut skulle ha varit byggdt på en föregående utredning. Han anförde till stöd derför, att redan Bengt Erland Fogelberg uttalat sig om, att det skulle vara fördelaktigt att uppföra ett nationalmuseum på Helgeandsholmen. Om talaren haft sig bekant, huru det nationalmuseum var beskaffadt, som Fogelberg förordade att lägga der, skulle han hafva funnit, att det var någonting högst väsentligt annat, än de stora byggnader, som man nu ifrågasatt att der uppföra.

Han yttrade vidare, att man redan 1872 gjort undersökningar om grundens beskaffenhet och funnit den tillfredsställande, och åberopade såsom auktoritet i det hänseendet en så utmärkt tekniker som kapten Cronstrand. Men i sammanhang dermed bör nämnas, att det var just på grund af dessa undersökningar, som Cronstrand allvarsamt varnade Stockholm för Norrbro, som han påstod ovilkorligen skulle ramla inom någon tid, jag minnes nu icke hvilken. Det är äfven välbekant, att omgifvande kajer och murar ramla litet emellan, och att icke äfven Cronstrands förut-sägelser om Norrbro möjligen kunna bli sanning, det tillåter jag mig icke att bestrida.

Hvad för öfrigt vidkommer 1884 års komité, hvars arbete skulle vara den väsentligaste undersökning, som skulle ligga till grund för Riksdagens omdöme, så var ju den komitén förbjuden att taga under behandling riksdagshusets förläggande på Helgeandsholmen. Så står det till med den utredning, på hvilken talaren stödde sig, och hvilken skulle ligga till grund för 1888 års beslut.

Har det sedermera varit bättre? Nej, lika så väl som man förbjöd 1884 års komité att taga under ompröfning Helgeandsholmens bebyggande med riksdagshuset, lika så väl har man alltjemt efteråt konsekvent förbjudit den ene efter den andre att syssla med den frågan. Då man inkallade den utländske, danske arkitekten för att uttala ett omdöme öfver de förslagsritningar, som uppgjorts, så undantog man på hans pröfning sjelfva den frågan, huruvida platsen vore lämplig eller icke. Och nu, när en motion blifvit väckt, som gifvit uttryck åt de tvifvelsmål och farhågor, som i detta hänseende förefinnas hos en stor del af den sakkunniga allmänheten, d. v. s. hos den teoretiserande och estetiserande del af den svenska allmänheten, åt hvars omdömen en föregående talare i förnäm öfverlägsenhet icke ville tillerkänna den allra minsta vigt och betydelse, oaktadt dessa personer dock utgöra en samling af våra erkänt skickligaste fackmän på estetikens och byggnadskonstens område — när en motion inkommit till Riksdagen för att gifva uttryck åt alla dessa sakkunniges farhågor och tvifvelsmål och blifvit hänskjuten till ett Riksdagens utskott, hvad gör då detta utskott? Det företager icke någon utredning af den sak, som man understält dess granskning, utan kommer med ett kategoriskt påstående, som kan sammanfattas på ett stycke af några rader, och hvars innebörd är, att man icke får resonnera om frågan. Och detta, oaktadt utskottet i sitt korta utlåtande uttalat sig på det viset, att »derest det skulle visa sig, att Riksdagens beslut i frågan icke skulle kunna utföras» etc., d. v. s. utskottet förutsätter, att Riksdagens beslut icke skall kunna utföras, och ändock förbjuder det all närmare utredning i sjelfva frågan.

Det är på det sättet, som denna fråga alltjemt blifvit behandlad. Det bör då icke förefalla underligt, om det finnes folk, som känna sig oroliga och börja undra, om de tvifvelsmål och farhågor, som af de sakkunnige hysas, verkligen äro oberättigade, och att dessas, de oroligas antal alltjemt ökas. Just det, att man icke vill undersöka och upptaga till ompröfning de uttalade tvifvelsmålen och farhågorna, ger en osökt anledning att tro, att det i dem ligger mera berättigande, än man vill erkänna.

Jag skall icke mycket längre uppehålla mig med nämnde talares öfriga yttranden. Jag vill dock påpeka några högst besynnerliga satsar, som han uttalade, såsom t. ex. att någon sammanbyggnad af riksdags- och riksbankshuset icke skulle ega rum. Han grundade detta påstående bland annat på de märkvärdiga skäl, som herr Ivar Månsson framlade för den uppfattningen. Vidare ville han bevisa möjligheten af att kunna gifva ett i estetiskt hänseende tillfredsställande och enhetligt uttryck åt två byggnader med så olika ändamål som riksbankshuset och riksdagshuset genom att hänvisa till en paragraf i regeringsformen. När man söker en estetisk lösning af sväfvande byggnadsfrågor

Angående anstend med uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och Riksbanken.

(Forts.)

Angående an- och dervid hemtar ledning för sitt omdöme ur regeringsformens stånd med bestämmelser, så upphör allt resonnement i denna fråga.

uppförande å Slutligen yttrade talaren — och detta var väl det viktigaste Helgeandshol- af de skäl, hvarmed han sökte taga kammaren — att, om man men af nya byggnader för nu skulle afslå utskottets hemställan och bifalla motionärens yrkande, skulle man öppna dörren på vid gafvel för oterräkneliga Riksdagen och vidlyftigheter och svårigheter, och något sådant ville väl Riksdagen Riksbanken. iake vara med om. Denna af talaren uttalade farhåga öfverensstämmer likväl icke med den uppfattning, som jag har om hvad som af en utredning skulle blifva följden. Jag tror nemligen alldeles icke, att utredningen af en så invecklad fråga skulle kunna leda till annat än större klarhet; och min öfvertygelse är, att i samma mån klarhet vinnes i frågan, kommer enigheten om hvad som bör göras att blifva så mycket större, ty alla vilja målet, ehuru på olika vägar; och att man icke är enig om den väg, som Riksdagen bör gå, härleder sig endast och allenast deraf, att man saknar klarhet i frågan. Men om man i en tvifvelaktig fråga sådan som denna vill undertrycka hvarje utredning, vittnar det i mina ögon om, att den sak, man försvarar, är sjuk. Herr talman, jag yrkar bifall till den af motionären gjorda framställningen.

(Forts.)

Herr Lasse Jönsson: Om man kunde komma att tro, att enighet skulle vinnas genom att sönderrifva det beslut, som fattades vid 1888 års riksdag, kunde man möjligen gå in på motionärens förslag; och hade motionären gjort samma yrkande som herr Fränckel i sin reservation, som finnes på 14 sidan i betänkandet, skulle jag också blifvit villrådlig. Hade nemligen i herr Walldéns förslag, liksom i herr Fränckels reservation, uttryckligen förklarats, att riksdagshuset skulle ligga på Helgeandsholmen, kunde man kommit till den tron, att Riksdagens beslut i denna del skulle blifva gällande, men då herr Walldén med uppsåt utlemnade just detta, har han öppnat gärdet för alla möjliga förslag och hvilka konsekvenser som helst.

Få vi den muren borttagen, så får man fria händer till nytt trassel och nya svårigheter. Då går det nog så, som herr Stjernspetz föreslog, eller att man lägger både riksdagshuset och riksbankshuset på annan plats än Helgeandsholmen. Herr Stjernspetz träffade nog hufvudet på spiken. Hvarför stallet och de andra byggnaderna skulle bort, var endast för att få holmen alldeles ren. Möjligen kunde på midten af densamma anbringas en paviljong och deromkring anordnas promenadplatser. Der ligger knuten.

Rifva vi först upp vårt förra beslut, få vi se hvar vi komma att stanna! Det är det jag icke vill, och därför yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herrar *Mallmin* och *Andersson* i Lyckorna iustämde häruti.

Herr Östberg: Jag har intet i sak att tillägga till de skäl, som af motionären och andra här anförts, men jag har velat få till protokollet antecknad min åsigt i denna ytterst viktiga fråga, och jag ber att få i sådant afseende till alla delar ansluta mig till det af herr Sven Nilsson afgifna yttrande. Jag har alltid ansett det orimligt att på Helgeandsholmen uppföra två så stora byggnader som riksdagshus och riksbankshus, och vid 1888 års riksdag röstade jag mot det då föreliggande förslaget. Jag kunde möjligen då hysa någon tvekan om rättigheten af min uppfattning, men det kan jag icke nu, då det visat sig, att de flesta sakkunnige, som uttalat sig i frågan, ogillat uppförandet af tvenne byggnader på Helgeandsholmen.

Angående anständer med uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och Riksbanken.

(Forts.)

Det har här talats om, att det föreliggande förslaget afsåge att upprifva ett Riksdagens beslut. Jag kan icke se saken så. Det vore att upprifva Riksdagens beslut, om man sade: vi bry oss icke om att bygga något nytt hus, vi stanna der vi nu äro. Det är dock icke nu fråga derom, utan frågan är att vidtaga några förändringar, man skulle kunna säga göra några förändrade detaljbestämmelser. Huru ofta får icke den enskilde vidtaga ändringar i sina dispositioner och planer. Detsamma kan Riksdagen göra i en fråga af denna beskaffenhet. Dumheter begås ofta af lättsinne, men dumheter kunna äfven begås af halsstarrighet, då man icke vill ändra hvad man en gång satt sig i sinnet. Jag tror icke, att det skulle kunna betecknas såsom lättsinne, om vi bifölle motionen. För min del skulle jag anse det såsom välbetänkt klokhet.

Jag kan icke se, hvilka olägenheter det skulle medföra, om vi beslöto oss för en utredning. Hvad betyder uppskof på ett år, då det gäller byggnader för sekler?

Jag kan således icke annat än instämma i herr Walldéns yrkande.

Herr Walldén: Då af herr Lasse Jönssons anförande tycktes framgå, att han skulle blifvit villrädig, ja till och med möjligen röstat för bifall till mitt yrkande, om detta varit i enlighet med herr Fränckels reservation, ber jag få fästa uppmärksamheten på, att min framställning i sjelfva saken öfverensstämmer med herr Fränckels reservation. Skilnaden, som finnes, gäller helt och hållet formen. Jag skall be att få uppläsa mitt yrkande. Det lyder så här:

»att kammaren för sin del måtte besluta,

att Riksdagen uppdrager åt fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret att, innan verkställighet af Riksdagens år 1888 fattade beslut om uppförande å holmen af ett bankhus må ifrågakomma, taga i förnyadt öfvervägande frågan, om icke byggnadsplats för riksbanken skulle annorstädes kunna beredas, samt till nästa Riksdag inkomma med fullständig utredning så väl derom

Angående an- som angående de kostnader, som genom en sådan förändring af
 stånd med Riksdagens beslut kunna uppkomma.»
 uppförande å Här är således, såsom kammaren torde finna, icke fråga om
 Helgeandshol- något annat än Riksbankshusets förflyttning. Någon rubbning i
 men af nya beslutet, som afser Riksdagshuset, är icke ifrågasatt. Då så icke
 byggnader för är förhållandet, anser jag icke, att något tillägg, såsom reservanten
 Riksdagen och föreslagit, erfordras. Jag tror, att det är onödigt att säga, det
 Riksbanken. är förhållandet, anser jag icke, att något tillägg, såsom reservanten
 (Forts.) Riksdagen vidhåller ett beslut, som icke är ifrågasatt att undergå
 någon ändring. Jag har därför tagit bort dessa ord. Det blir
 ändå precis detsamma. Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till
 min framställning.

Herr Svanberg: Jag finner mig böra i största korthet
 angifva min ståndpunkt i denna fråga, ehuru jag icke hyser någon
 förhoppning att för min mening vinna bifall.

Jag anser hvad motionären herr Walldén och reservanten
 herr Fränckel anfört vara så beaktansvärdt, att om man är klok,
 man icke skall lemna det utan allt afseende, utan, innan det blir
 för sent, underkasta frågan den ytterligare utredning, hvarom mo-
 tionerats. Här äro så många saker, som ännu icke äro fullt klara,
 synnerligen de juridiska frågorna om vattenrätten och vattenupp-
 dämningen, och det är frågor, med hvilka man icke bör leka
 eller behandla med lättvindighet. Då jag nu har den öfvertygelsen,
 att i alla fall förr eller senare en utredning måste i dessa frågor
 ske och bli nödvändig, så anser jag också det vara klokare att
 göra utredningen, innan byggnadsarbetet är börjadt och stora
 kostnader kanske i onödan derpå nedlagts.

Då efter min uppfattning af saken det icke är meningen att
 upprifva Riksdagens en gång fattade beslut, och då den tidsut-
 drägt, som befaras med afseende å arbetet, kanske blir ännu
 större, om man icke genast beslutar sig för en bättre utredning
 än den som företagits, ber jag få ansluta mig till herr Walldéns
 förslag.

Herr Sven Nilsson: Då jag yttrade mig förra gången,
 tillkännagaf jag, att jag allenast ville uttala min mening till pro-
 tokollet, då jag väl visste, att beslutet icke kommer att gå i den
 riktning, som jag önskar. Jag har icke mer förhoppning efter de
 uttalanden, som nu skett, men jag går icke i allt fall från min
 öfvertygelse och tager icke tillbaka ett ord af dem, jag nyss fälde.
 Jag beklagar verkligen, om den uppfattningen herr Lasse Jön-
 son uttalade gjort sig gällande i kammaren, eller att det vore
 fråga om att upprifva hela Riksdagens förut i frågan fattade be-
 slut. Det är verkligen icke fråga derom, utan i motionärens
 framställning förutsättes och fastslås, att *riksdagshuset* skall upp-
 föras å Helgeandsholmen. Detta är alldeles bestämdt fastslaget,
 och det är endast ifrågasatt en utredning, om icke riksbankshu-

set lämpligen kunde förläggas på annan plats. Det är icke meningen, såsom ju äfven ordformuleringen gifver vid handen, att, hvilket man synes föreställa sig, lägga riksdagshuset på annan plats än Helgeandsholmen. Det står icke så i det förslag, som här framlagts.

Angående an-
stånd med
uppförande å
Helgeandshol-
men af nya
byggnader för
Riksdagen och
Riksbanken.

Det har yttrats, att synnerligen stora och ökade kostnader skulle uppkomma genom att bygga riksbankshuset på annan plats. Jag talade derom förra gången jag hade ordet och fäste uppmärksamheten på, att just därför, att Drottninggatan skall framdragas i rät linie, blir man tvingad att lägga största delen af bankhuset i strömmen. Vidare fäste jag uppmärksamheten på, att grundläggningen för bankhuset af denna anledning blifver synnerligen dyrbar och lika dyr som att skaffa annan tomt. Hvad beträffar byggnadskostnaderna i öfrigt blifva de väl icke större, om byggnaden lägges på annan plats än Helgeandsholmen. Men äfven om det skulle blifva något dyrare att förlägga riksbankshuset till annan plats, är det väl ändå icke skäl att, när det gäller uppförande af Riksdagens egna hus, som äro de största och viktigaste byggnader, som landet bör hafva intresse för, knussla på ett eller annat hundra tusen kronor. Hufvudsaken är, att byggnaderna bli väl uppförda och inredda på sådana platser som tillfredställa billiga fordringar och så att de icke i framtiden lemna tillfälle till klander, hvarken af främlingar eller svenskar, som besöka vår vackra hufvudstad. Jag har ånyo velat fästa uppmärksamheten härå och vidhåller mitt yrkande.

(Forts.)

Häruti instämde herr *Olsson* i Ornakärr.

Herr Waldenström. Det kunde vara önskligt att så snart som möjligt få slut på diskussionen i denna fråga för andra sakers skull, som här föreligga till behandling. Men jag tror, att det är en så viktig fråga, att kammaren bör gifva sig litet till tåls och icke alldeles slarfvå ifrån sig densamma.

Här har talats om, att Andra Kammaren icke bör medverka till att upprifva det riksdagsbeslut, som fattades 1888. Jag är alldeles af samma tanke. Men jag vill påpeka för herrarne, att det icke är fråga om någonting sådant. Det är riksdagshuskomitén som beslutit att upphäfva Riksdagens beslut af år 1888. Vi förehade sistnämnda år ett förslag till en byggnad, innefattande riksdags- och riksbankshus. Riksdagen beslöt då, att man skulle bygga på Helgeandsholmen, men att det skulle byggas två hus, Sedan riksdagshuskomitén förgäfvos försökt realisera detta beslut har den gått tillbaka till det gamla, nemligen att bygga ett hus, men lemna en långsträckt gård inom byggnaden obetäckt samt kalla denna en förlängning af Drottninggatan.

För min del har jag alltid ansett, att denna fråga behandlats på ett högst besynnerligt sätt. Först och främst beslöts, att

Angående an- inga andra än inländska, svenska arkitekter skulle få deltaga i
 stånd med pristäfflingen. Det var såsom om man varit rädd att få bättre
 uppförande å ritningar af utländska än af svenska arkitekter och sålunda nöd-
 Helgeandshol- gas taga den bästa utländska. Sedermera beslöt man att icke
 men af nya byggnader för låta någon svensk myndighet yttra sig öfver förslaget till ritning
 Riksdagen och utan i dess ställe höra en utländsk arkitekt. Då man hade till-
 Riksbanken. kallat honom, hindrade man honom från att uttala sig om det,
 (Forts.) som utgjorde kärnpunkten i frågan, nemligen sjelfva platsen för
 de båda byggnaderna. Att han hade sina egna tankar om den
 saken, kan man förstå deraf, att han i sitt utlåtande gjort den
 anmärkningen, att han icke haft att yttra sig om platsen. En
 sådan anmärkning antyder nemligen att, om han haft tillfälle att
 yttra sig om platsen, skulle det blifvit i en ritning, som kanske
 för riksdagshuskomitén varit mindre behaglig. Hvarför skulle
 han eljest hafva gjort den anmärkningen?

När herr Meldahl afgifvit sitt yttrande, hvad skedde? Rit-
 ningen omarbetades, så att den blef väsentligen en annan. Riks-
 dagshuset höjdes, efter hvad som uppgifvits, 17 fot, riksbanks-
 huset 9 fot, utan att man kunde visa, att behovet af lokaler
 gjort detta nödvändigt — allenast för att tillmötesgå de estetiska
 fordringarne. Följden af detta synes vara, att om ljusgårdarne
 varit väl tränga förut, så måste de blifva ännu mindre motsva-
 rande behovet, sedan riksdagshuset så betydligt höjts.

Emellertid, sedan riksdagshuskomitén visat, att det icke går
 an att realisera planen med två särskilda byggnader, utan att
 dessa måste sammanfogas till en, så väcktes här i kammaren
 förslag om att anställa en grundlig utredning innan man gick
 vidare. Detta förslag är det nu, som röner ett så intensivt mot-
 stånd. Men är det då så säkert, att en utredning icke behöfves?
 Utskottet säger: »derest det skulle visa sig, att Riksdagens beslut
 i frågan icke skulle kunna utföras eller byggnadsföretaget skulle
 komma att erbjuda oförutsedda svårigheter, lära Riksdagens full-
 mäktige i riksbanken och riksgäldskontoret icke underlåta att der-
 om hos Riksdagen göra anmälan.» Utskottet antager således möj-
 ligheten af att Riksdagens beslut icke skall kunna utföras eller
 att oförutsedda svårigheter skola uppstå, men utskottet vägrar en-
 vist att tillstyrka nödiga undersökningar på förhand. Det menar,
 att arbetet gerna kan börja först; sedan, om arbetet visar sig
 omöjligan kunna utföras, skola fullmäktige komma till Riksdagen
 och säga: »Det duger icke; vi måste göra om det här.» Detta
 är alldeles som om jag ville bygga ett hus och, när arkitekten
 visade att den föreliggande ritningen icke kunde realiseras, jag
 då svarade honom: »Det angår dig icke. Jag ämnar börja att bygga.
 Visar det sig att det icke går, så kan jag ändra sedan.» Men
 hvilken skillnad i pris blir det icke, om man anställer en under-
 sökning på förhand, eller först sedan man användt åtskilliga
 summor för det förberedande arbetet, i synnerhet då det gäller ett

så väldigt byggnadsföretag, som detta? Det synes mig därför vara orimligt, med sådana ord af utskottet för ögonen, att vägra anställandet af en grundlig utredning på förhand samt vänta till dess man af byggnadsföretagets fortgång får se om det går eller icke.

Herr talman! Jag skall förena mig i det yrkande, som framstälts af herr Waldén.

Angående anstämning med uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och Riksbanken.

(Forts.)

Herr Månsson: Jag skall icke yttra många ord. Med anledning af det förslag motionären framställt och flere talares yttranden om, att det icke skulle innefatta ett upprifvande af Riksdagens beslut, då det endast afser riksbankshuset, så ber jag att få fästa uppmärksamheten derpå, att sedan den ifrågasatta undersökningen gjorts, densamma skall framläggas för Riksdagen och nytt beslut följa.

Vidare är det för mig klart, att då det är fråga om att köpa en ny tomt för riksbanken, detta skall så väsentligt inverka på kostnadsfrågan, att de af Riksdagen beslutade fem millionerna då omöjligens räcka till. Således måste det ovilkorligen följa en förändring af det redan fattade beslutet, om ny tomt skall inköpas för riksbanken.

Det har här framkastats så många origtiga uttalanden, att det icke är rätt att lemna dem obesvarade. Särskildt yttrade herr Sven Nilsson — det var egentligen med anledning deraf jag begärde ordet — att riksbanken skulle till största delen komma att utläggas på område, der det nu är vatten. Så är dock icke förhållandet; utan, med den förändring som är gjord af gatan till en bredd af 52 fot och med iakttagande af den så kallade skönhetslinien, kommer icke mer än högst *en fjerdedel* af riksbanken att förläggas på område, der nu är vatten. Detta kan man ju icke kalla för »den största delen.»

Vidare har herr Waldenström sagt, att denna fråga blifvit så märkvärdigt behandlad. Särskildt omtalade han, hurusom endast inländska arkitekter fått försöka sig på profitningen. Detta är sant. Men det skedde naturligtvis för att uppmuntra arkitekturen och för att se, hvad den kunde åstadkomma inom landet. Denna åtgärd klandrades, och det uttalades skarpa protester deremot. Det var på grund häraf som den utländske, vidt beryktade arkitekten Meldahl tillkallades. Det var väl en åtgärd i den riktning, att utlänningar skulle uttala sig. Om herrarne läst hans uttalande, kunna herrarne vitsorda, att han uttryckt sig i så amp-la ordalag som det gerna är möjligt.

Herr Waldenström har vidare talat om den saken, huru vida det skulle anses vara ett eller två hus. Jag vill icke uppehålla mig härvid, då jag redan yttrat mig härom. Jag tror dock, att om man vill vara upprigtig, man skall medgifva, att det är två hus, då det är en hel lång gata af 52 fots bredd som är dragen öfver hela holmen mellan de båda husen, så att de endast med

Angående an- hörnen äro sammanbyggda. Med anledning af detta och de sak-
 stånd med ligen förhållanden i öfrigt som finnas, och då komitén icke ett
 uppförande å enda ögonblick tvekat om att arbetet kan utföras och utföras
 Helgeandshol- lämpligt och för de kostnader Riksdagen bestämt, synes det mig,
 men af nya som om det vore egendomligt, i fall Riksdagen skulle ändra sitt
 byggnader för Riksdagen och förut fattade beslut.

(Forts.)

Jag ber för öfrigt att få tillägga, att om riksbanken skulle flyttas till en annan plats, måste betydliga förändringar ske med facaden af riksdagshuset, hvilket skulle inverka högst väsentligt på kostnadsbeloppet.

Med anledning häraf tror jag, att kammaren gjorde klokt uti att vidblifva sitt beslut i frågan.

Herr E. G. Boström: Jag begärde ordet med anledning af herr Waldenströms yttrande, att genom ett beslut i den ritning, herr Walldén föreslagit, Riksdagen icke skulle upphäfva sitt förra beslut, enligt hvilket de begge husen skulle vara skilda, men detta hade deremot riksdagshuskomitén gjort, då den efter sina ritningar hade sammanbyggt dem. Jag ber med anledning häraf att få fästa uppmärksamheten på, att detta är ett misstag af herr Waldenström. Det finnes nemligen endast förslagsritningar, och de äro visserligen icke ännu fastställda.

Hvad sjelfva saken beträffar, kan jag icke neka, att jag hyser betänkligheter emot att upphäfva ett beslut, en föregående Riksdag fattat. Åtminstone har jag förut vid enskildt samtal yttrat mig emot dylika förslag.

Med afseende på det förslag, som framstälts af herr Walldén, kan det icke tillkomma mig att göra något yrkande, enär det afser ett uppdrag till riksbanks- och riksgäldsfullmäktige.

Herr Thernænius: Jag har förut instämt med herr Herslow, och det kunde därför vara obehöfligt för mig att särskildt yttra något. Men det har kommit mig starkt före, att det vore lämpligt att i utskottets motivering för afslag framför den punkt, som börjar: »och då, derest det skulle visa sig», insätta en ny af följande lydelse: »och då de korporationer, som hafva sig ombetroddt att verkställa de beslutade byggnaderna, sin pligt likmätigt utan tvifvel låta sig angeläget vara att dessförinnan vidtaga alla nödiga förberedande åtgärder.» Denna mening är tydligen endast ett rent korollarium af de åsigter, som af herr Herslow framställts och hvari jag har instämt.

Jag anbåller, att herr talmannen behagade framställa proposition på mitt yrkande, att detta tillägg måtte blifva i motiveringen intaget.

Herr Bexell: Då jag anser motionen vara välbetänkt och framställd i ett godt syfte, och då jag icke kan finna, att det vore

någon olycka, om uppförandet af dessa byggnader komme att uppskjutas ett eller annat år, men väl att mycket kan blifva utredt under tiden, som hittills torde vara försummadt, samt då i synnerhet den juridiska vattenrättsfrågan är af synnerligen stor betydelse, hvarför man bör tillse, att alla åtgärder äro vidtagna för undvikande af trassel; så yrkar jag, herr talman, bifall till herr Walldéns förslag.

Angående anständer med uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och Riksbanken.

(Forts.)

Herr Ersson i Vestlandaholm: Jag anhåller blott att få yrka bifall till utskottets förslag. Jag är viss om, att byggnaderna blifva förträffliga, när de blifva färdiga.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade yrkats: (1:o) bifall till utskottets hemställan; (2:o) bifall till samma hemställan men med af herr Thermænius föreslagen ändring af utskottets motivering; (3:o) bifall till herr Walldéns under öfverläggningen framställda förslag; och (4:o) bifall till herr Stjernspetz' förslag. Herr talmannen gaf propositioner å hvar och ett af dessa yrkanden och förklarade sig anse yrkandet om bifall till utskottets hemställan hafva flertalets mening för sig. Votering blef likväl begärd, i följd hvaraf och sedan till kontraposition antagits bifall till herr Walldéns förslag nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller sammansatta stats- och bankoutskottets hemställan i dess utlåtande n:o 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets hemställan, bifallit herr Walldéns under öfverläggningen framställda yrkande.

Omröstningen visade 135 ja mot 81 nej; och hade alltså utskottets hemställan af kammaren bifallits.

Emot det sålunda fattade beslutet anmälades reservation af herrar *Lyttkens, Lilienberg, Svensson* från Karlskrona, *Bexell, Falk, Olsson* från Stockholm, *Mankell, Hammarlund, Höjer* och *Romberg*.

§ 4.

Herr statsrådet m. m. *V. L. Groll* aflemnade Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående förbud för barn att nattetid idka viss försäljning m. m.

Den kongl. propositionen begärdes på bordet och bordlades.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2.41 e. m.

In fidem
A. E. J. Johansson.